

genija

MILČINSKI

**ZGODBE
KRALJEVIČA
MARKA**

Fran Milčinski: Zgodbe kraljeviča Marka

Založba Genija
Za založbo: Blanka Jarni
Oprema: Dubravko Gecan
Ljubljana, 2012

1. elektronska izdaja

MILČINSKI, Fran, 1867-1932
Zgodbe kraljeviča Marka [Elektronski vir] / Fran Milčinski. - El. knjiga. - Ljubljana : Genija, 2012

Način dostopa (URL): <http://www.e-knjiga.si>

ISBN 978-961-280-145-8 (pdf)
821.163.6-93-34(0.034.2)

COBISS.SI-ID 263591168

Fran Milčinski

Zgodbe kraljeviča Marka

Vsebina:

Kako je kraljevič Marko postal junak	5
Kraljevič Marko in Filip Madžarin.....	11
Vila Ravijojla	17
Sablja kralja Vukašina	22
Arabska kraljična.....	27
Brat Andrijaš.....	34
Turčini tožijo kraljeviča Marka.....	39
Kraljevič Marko je osvetil brata Andrijaša.....	44
Obhajilo kraljeviča Marka	49
Arbanas Musa	54
Kraljevič Marko se je oženil	64
Sveta Nedelja	71
Črni menih	74
Posestrima vila.....	81
Ali aga	86
Carjeva hči.....	91
Ljutica Bogdan	101
Smrt kraljeviča Marka.....	107
Kraljevič Marko ni mrtev	111

Kako je kraljevič Marko postal junak

Pred davnimi leti, ko je kruti Turčin še pokonci nosil glavo in je le meč delil pravico, v onih hudih časih je živel in vladal v belem mestu Prilipu hraber kralj in mu je bilo ime Vukašin. Žena mu je bila blaga Jelena in sta imela sinka Andrijaša, ljubljenega edinca.

Zgodilo se je, da je bil kralj Vukašin s svojimi junaki zdoma, pa mu je prihrumela na grad sovražna četa. In ker ji nenasitne oči in grabežljive roke niso našle dovolj drugega blaga, kajti skromno je teklo življenje kraljevski družini, uplenila je neusmiljena tolpa iz pisane zibelke malega Andrijaša. Vriskaje in grohotaje se je umaknila s svojim plenom izpred grada v zeleno planino. Ni bilo več sledu za njo, ko se je vrnil kralj Vukašin v opustošeni grad k obupani ženi, majki brez otroka.

Osamljena sta bila kralj in kraljica in žalostna so jima potekala leta. S solzo v očeh sta se spominjala ljubljenega sinčka, z jadam v duši nevernih roparjev, z bojaznijo v srcu nedrage starosti, ki ju čaka v tihem gradu.

Neko jutro zgodaj, komaj se je svital dan, se kraljica iznenada zbudi, kralja se je še držalo spanje, pa ji ni dalo drugače, da ga je zdramila in mu je pravila in dejala:

»Moj kralj in gospod, čuj, kaj se mi je pravkar sanjalo in sem gledala in čutila tako živo, da sama istina bolj ne more biti živa: da se je nama rodilo milo dete, ljubek sin, pa ni bil ljubek sin, ampak ljut zmaj in je Turkom snemal glave, a Turek se mu je klanjal do tal!«

Kralj Vukašin se je razveselil ženinih besed.

»Verna moja ljuba,« je dejal, »sonce mojega življenja, da bi se skoro uresničile tvoje sanje! Dete zmaj pomenja, da nama Bog obeta sina, milega in neustrašnega hkrati. Kakor zmaj v sanjah bo strahoval turško krutost, a Turčin se bo klanjal njegovemu junaštvu.«

Sonce je zaigralo kraljici Jeleni v očeh, sklenila je roke in rekla: »Da nama skoro izideš, sinko in junak, srčen in prisrčen, neizprosen za pravico in usmiljen!«

Kakor je sen obljubil, tako se je zgodilo in je kraljica povila dečka v neizmerno radost staršev in vsega kraljestva in so ga krstili in mu dali lepo ime »kraljevič Marko«.

Toda je bil šibkih udov in ni kazalo, da bo ljuti zmaj, ki so ga bile sanje razodele kraljici.

Ko je dorasel in bil goden, da je mogel z očetovo čredo v planino, je bil krepkejšim vrstnikom v zasmeh. Ukazovali so mu pokorščino, gonili ga, da jim streže, pa ko se jim ni vdajal, so mu delali silo.

Mrko je gledal kralj Vukašin slabotnega sina, kraljica pa ga je milovala in je tolažila kralja in je tolažila sina in je tolažila sebe: »Junaštvo ni v pesteh, junaštvo je v srcu.«

Kraljevič Marko se je umikal neprijaznim tovarišem, hodil je svoja samotna pota po sončnih rebrih, po senčnih šumah široširne nebotične planine.

Pa naleti vročega poletnega dne visoko v gori na široko skalino, ravna je bila kakor miza, sredi skaline je zijala kotanja, na dnu kotanje sta gomazeli dve kači, ena velika, druga majhna.

Zvijali sta se v pekočih žarkih jarega sonca, zastonj sta se vzpenjali po gladki steni kotanje, pojemali sta od muk v razbeljeni svoji ječi.

Obstala je kraljeviču Marku noga, že se je sklanjal po kamen, da ubije strupeno golazen.

Pa vidi in se zavzame: večja izmed kač ga gleda, iz iskrih svojih očesc mu razumno zre naravnost v oči in ji je v pogledu prošnja, a s kolobarjem dolgega svojega života zakriva in varuje manjšo.

Srce je kraljeviču ustavilo roko.

»Sestrici sta mi v Bogu,« je dejal, »ne bojta se me!«

In še je stopil v šumo in nalomil vej in prinesel nebogljene stvari mračne sence in zelenega hlada in ji uravnal pot v prostost.

Spet so ga drugo jutro nosile mlade noge po sončnih rebrih, po senčnih šumah, lahko mu je bilo srce, veselo

je sviral na pastirsko piščal. Pa ga je gnalo k skalini – kaj, ali si je prepaljena živad opomogla iz kotanje? Kako ostrmi: na robu skaline sedi prelepa žena, zlati lasje ji padajo po beli halji, pri nogah se ji igra majhno dete.

»Gorsko vilo gledam,« je šinilo kraljeviču Marku po glavi, pa že se je spomnil in zakričal: »Vila, beži! Kjer sediš, sta včeraj gomazeli dve kači – da vaju ne piči njun zob!«

Smehljala se je vila, svetilo se ji je milo lice in mu je prožila roko: »Ti si bil, bratec v Bogu, ki si naju rešil iz ognjene muke, mene in mojo majceno hčerko? Pohvaljen bodi in zahvaljen za svoje delo! Voli, kakšno si želiš nagrado!«

Še je strmel kraljevič Marko. Segel ji je v belo hladno roko in je zmajal z glavo: vsega mu nudi dom, ničesar mu ni treba. Pa si je domislil in dejal: le močen bi bil rad, da se ubrani onim, ki mu delajo silo.

Zdajci je vzela gorska vila mladega kraljeviča na belo krilo in mu dala piti. Prijazna toplina se mu je širila po vsem telesu, zadremal je vili na krilu.

Iz dremavca ga je zbudil vilin glas: »Zdrami se, bratec, vstani, idi in poskusi ob onejle skali svojo moč!«

Bila je skala, visoka kakor mož, v širi je ne bi objeli štirje. Stopi kraljevič Marko, loti se je, ali se mu ni premaknila za las.

Še se je vrnil vili na krilo, še je srkal vase žive moči; ko se je zopet vrnil nad skalo, glej, zahruščala je v tleh in se vdala rokam, kakor je bila velika in težka!

Pil je še tretji pot, živ ogenj mu je lil po žilah in mu kalil kosti in sklepe. Zdaj je vzdignil skalo, kakor bi bila kremen v potoku, in zalučal jo je v višek, da je kakor vihar zabučala čez vrhove dreves.

Zamaknjen je stal kraljevič in gledal za skalo, tulečo prek gore.

Tedaj mu je vila svojo belo hladno dlan položila na mlado glavo in mu je govorila in kakor zveneči biseri so mu padale njene besede globoko v dušo.

»Bodi junak! Junak usmiljenja in pravice! Najsilnejši junak, a silo ti vladaj srce! Ne pozablaj Boga, v svetih njegovih dneh ne išči boja! Kadar bi te trla nuja, pokličime, brate, čula bom posestrima tvoj glas in ti prišla na pomoč!«

Z rahlo roko ga je okrenila, in kjer je prej štrlela iz tal siva skala, ondi so se dvigali beli vilinski dvori; sedem jih je čuvalo zmajev, pa ga je peljala mimo njih in so bili krotki kakor jagnjeta in sta stopila v svetle dvorane.

Mamil ga je sijaj in skoro se ni zavedal, kaj se mu godi. Oblekli so ga v junaško opravo, sam car ni imel bogatejše, opasala mu je vila sabljo damaščanko, poleg sablje mu je zataknila in skrila za pas še bridka dva noža, a pred belimi dvori je rezgetal konj šarec: s čela mu je sijalo sonce, z grive mu je svetila mesečina, kopita so mu kresala ogenj.

Zdelo se je kraljeviču Marku, da je daleč, daleč za njim zatonilo, kar je bilo še včeraj.

Poljubil je vili hladno roko in belo haljo, jezik mu ni bil kos besedici, le oko mu je obetalo vero vilinim ukazom.

Vrgel se je kraljevič Marko vilinskemu konju na široka pleča in že se je pod njim pognal šarec v skok za skokom, vsak skok pet sežnjev v daljavo, vsak skok en seženj v višino.

Pastirček je šel zjutraj z doma, junak se je vračal zvečer. Komaj sta ga spoznala kralj in kraljica. Ponosen je bil kralj, milo je bilo pri srcu kraljici; zdaj sta verjela, da se izpolnjujejo sanje.

Kraljevič Marko in Filip Madžarin

Daleč naokoli je segala slava kraljeviča Marka, daleč naokoli je klela zemlja ime Filipa Madžarina. V ravni Madžarski si je bil postavil trden grad, ali si ga ni bil postavil iz lesa in kamenja, bleda konjska kost se je belila v zidovju, junaške lobanje so režale raz krov. Vse ga je črtilo, malo in veliko, mlado in staro, najbolj so ga črtile miljene devojke, pretežek jim je bil naložil davek.

Čul je Filip Madžarin o slavi kraljeviča Marka, pa so se mu zabliskale sive oči, zagrohotali ostri zobje:

»Haj, tudi tebi skoro napoči dan, da ti porušim bele dvore, da ti udušim mater starko, da ti zarobim mlado sestro! Tebe pa, kraljevič Marko, ujamem živega! Križem ti zvežem roke, bos mi boš tekal po ostrem kamenju, gologlav mi medlel po pekočem soncu, žejen ko pes mimo hladnih voda, lačen ko volk mimo belega hleba. Čez sedem planin, čez sedem dolin tako mi boš nosil svojo ruso glavo, sam jo prineseš v ravno Madžarsko, da mi bo krasila stolp na grajskem mostu.«

Tako se je ponašal Filip Madžarin in je mislil, nikdo ga ne čuje. Ali ga je čul pod oknom črni cigan, ki je z bobnom in s svirali hodil od gradu do gradu.

Poslušal je cigan pa se je zbal še za svojo črno kožo in je tiho po prstih jo ubral naprej. Hodil je od gradu do gradu, na svirala je sviral, na boben je bobnal, večer devetega dne ga je prinesel v bele dvore kraljeviča Marka.

Prijazno je bil sprejet z jelom in pilom in je bil črni cigan hvaležen in vesel in je sviral na tanka svirala in je bobnal na jasni boben, kaj da je videl in čul po širokem svetu, in še so mu zapela svirala in še mu je boben zabrnul o Filipu Madžarinu in o stolpu na grajskem mostu, ki dočakuje ruse glave kraljeviča Marka.

Široko se je zasmel kraljevič Marko: »Črni vran, od kod so ti bajke, ki jih čivkajo svirala, ki jih kraka boben?«

Pa mu je črni cigan od konca do kraja razodel, kako se je ponašal Filip Madžarin, ko je mislil, da ga nikdo ne čuje.

Kraljevič Marko je komaj pričakal rane zore, že se je pripravljaj na dolgo pot. S sivo medvedino je odel vilinskega šarca, ob stran mu je obesil težki šestoperni kij, iz javorovega lesa je bil narejen, s svincem zalit, z zlatom okovan, okoli pleč si je ogrnil volčji kožuh pa se je pognal vernemu konju na krepke rame.

Tiho in brez slovesa je hotel od tod, da ne budi mile majke. Ali je bdela skrbna majka in ga je čula in je odprla okno in ga poklicala: »Čakaj me, drago dete, da ti

natočim kupo vina za pot in za slovo, ko je kralj zdoma in ostajam sama v gradu z nejakto tvojo sestro!»

Počakal je kraljevič Marko in majka mu je stopila v klet, da je natočila kupo vina. Do vrha jo je natočila, pa je je komaj pol kupe bilo vina, pol kupe je bilo solza. Dajala jo je sinu Marku na konja, ali je Marko govoril materi: »Starejše je sonce od meseca, starejša majka od sina. Pomozi ti Bog, mila mi stara majka!»

Majka ga je razumela. »Hajdi, sinko, v dober čas! Kamor te junaka nese pot, da te mi zopet vrne junaka!« – in si je kupo dvignila k ustom, toliko da si je zmočila ustni in jo je zopet nudila Marku na konjiču.

Izpil jo je Marko do dna, niti brka si ni zmočil. »Zbogom ostala, stara mila majka, zdravo da te zopet najdem junak!«

Poskočil je šarec, izpod kopit mu je šel rdeči ogenj, v treh belih dneh sta naredila pot, ki jih je drugim dolga debelih devet.

V Madžarski, v zemlji ravni, ob hladnem vodnjaku je stala z vrčem mlada devojka, mrko ji je bilo mlado lice, objokane so ji bile črne oči, osiveli sta ji bili kiti dolgih las.

Kraljevič Marko je ustavil konja šarca. »Pomagaj ti Bog, sestra devojka! Daj mi, povej, kaka ti žalsot ujeda srce, kaka zla sreča ti mrači mlado lice!«

Žalostna devojka se je priklonila usmiljenemu junaku preko pasa do tal. Vrnila mu je pozdrav in tiho mu

odgovorila in razodela, da ji je siroti kriv nesreče te ravne zemlje ban Filip Madžarin. Razpisal je težek davek: katera se vdaje, naj plača tristo cekinov, kdor se ženi, tristo štirideset. Tega sirota ne zmore, ker nima svojcev, da so ji v pomoč; zato se ne more vdati za svojega dragega in ji venejo mlada leta.

Jo vpraša kraljevič Marko: »Kod gre pot v bana beli grad?«

Pa je stopala devojka ob konju in kazala pot in pokazala most, na mostu stolp, ki čaka na kraljeviča Marka ruso glavo, za mostom beli grad.

Je segel kraljevič Marko v žep: »Evo ti, devojka, tristo cekinov, nosi jih banu, da se moreš mlada poročiti s svojim dragim! Pa ne nosi jih danes, čakaj večera!«

Prijahal je kraljevič Marko pred banove bele dvore, bleda konjska kost se je belila v zidovju, junaške lobanje so režale raz krov. Jeklena vrata so bila odprta, razjahal je šarca in sta vstopila.

S srebrom je bilo tlakovano dvorišče, sredi dvorišča je rasla košata jelka, v njenem hladu je stala rezana miza, za rezano mizo je sedela gospa, oblastnega bana oblastna soproga. Z zlato nitko v srebrni igli je vezala banu, svojemu gospodu, srajco iz sarajskega platna, na prstih se ji je bliščalo devet prstanov, vsak prstan vreden devet gradov, beli vrat ji je objemala trivrstna ogrlica iz suhega zlata, na glavi se ji je šopirila krona, da bi stala tri banovine. Krog gospe so se sukale tri mlade devojke in ji služile, da si doslužijo možitev.

Kraljevič Marko je gledal devojke, gledal bele dvore, gledal banico.

»Bog ti na pomoč, banova gospa! Ali je zdrav ban Madžarin? Kod hodi, kaj dela, kaj nehava? Dolgo se že nisva videla junaka.«

Zavrnila ga je oblastna gospa: »Da se mi pobereš od tod, črni brdavs, ako ti je ljuba glava na ramah! Kako se drzneš, da povprašuješ po banu in njegovem zdravju! Mar se pajdaši ban z govedarji in konjarji?«

Veselo se je zasmel kraljevič Marko. Pa že se mu je zasmililo mlado njeno lice in obmolknil mu je smeh.

Banica gospa pa je razkačena sikala kakor ljuti gad: »Kje mi posedaš, ban in gospodar, posedaš in popivaš? Ubil te Bog! Ne kaplje vina ti skozi žejno grlo, dokler mi ne stareš pritepenca, ki me mlado zasmehuje, ki me mlado pomiluje, zate, ban moj, povprašuje, kakor da si mu dolžnik in pokoren!«

Tedaj je na konju vrancu prijahal ban. Zagledal je kraljeviča Marka, spoznal ga je in iz lica mu je ubegla kri. Ni se brigal, kaj mu sika gospa, prožil je kraljeviču roko, da se z njim pomiri.

Ali Marko ni roke ni pogledal, skočil je šarcu v sedlo in pozval bana: »Udari prvi, da ne porečeš, da sem te prehitel! Tukaj sem, zveži mi roke, tukaj sem, odrobi mi glavo, daj in stori, kar si se bahal in si obetal!«

V širokem krogu je zavihnel Filip Madžarin svoj silni kij in ga vrgel.

Lepo ga je dočakal kraljevič Marko in ga ujel z desno roko. In je dejal: »Na, brate, svoje orožje! Sramota bi bila, da ti ga ne vrnem.«

Zagnal ga je nazaj. Kakor ga je zagnal na lahko in od strani, vendar je kij ošinil bana in ga posnel s konja; in še je kij s tako silo priletel ob tla, da je prebil tlak in tri lahti globoko se vdrl v zemljo.

Govoril je kraljevič Marko: »Jaz se šalim, Filipe Madžarin, šalim se in igram, ti pa mi šalo jemlješ za resnico. Kaj, da sem zares te pihnil s svojim buzdovanom, žalostna ti majka, niti do tal živ ne bi bil prišel. Slabič si, Filipe Madžarin!«

In še je ulovil Filipovega vranca, z lahko roko ga je prijel in ga zadegal čez tri brda.

Odjahal je pod grad in z vikom je zavikal na junaško svoje grlo: »Ženite se, mladeniči, kateri ste za ženitev, vdajajte se, devojke, katere ste za vdajo! Marko je plačal ves davek, ga plačal za vas vse za vse žive dni.«

Pa se je strnilo veliko in malo, staro in mlado okoli njega in mu klicalo hvalo in slavo. Nasilju Filipa Madžarina je bilo konec.

Pevajoč se je vračal kraljevič Marko v beli Prilip k stari mili majki in nejaki svoji sestri.

Vila Ravijojla

Nad hladno vodo Dunava se dvigujejo bregovi Miroške planine in rastejo visoko v oblake. Ondi je kraljevala vila Ravijojla, zeleni logi so odmevali od prelesti njenega petja, vse vile široke planine so ji bile pokorne.

Ali lepše nego glas vile Ravijojle je donel vojvode Miloša glas.

Jahal je vojvoda Miloš preko Miroške planine in pevalo mu je belo grlo pesem o davnih, slavnih junakih. Vrh gore so rajale bele vile, čule so pesem in so ustavile kolo; prevzela jih je lepota njegovega glasu, zamaknjene so poslušale.

Le ne vila Ravijojla. Lahka kakor pero je zletela predenj in mu zastavila pot, da se je visoko vzpel pod njim plahi vranec.

»Nehaj,« je ukazala, »kraljica sem vil! Le moje vilinsko petje vladaj tej planini! Da se še kdaj oglasiš in te čujem, ostrina moje puščice ti prekolje belo grlo, ti odseče glas, še ti prebode živo srce.«

Vojvodi Milošu je pesem utihnila, nem se je vrnil domov.

Pa se zgodi, da ga je zopet peljala pot preko visoke Miroške planine, in mu je bil tovariš verni pobratim kraljevič Marko. Spored sta jahala svoja dobra konja, spored nosila bojno orožje.

Žarko sonce je grelo, kraljeviča Marka je lovil dremavec.

»Hajdi,« je dejal, »brate moj vojvoda Miloš, daj, zapoj, da mi preženeš spanje, ki mi seda na težke veke!«

Vojvoda Miloš je odgovoril: »Kraljevič Marko, pobratim moj, rad bi peval tebi po želji, sebi v veselje. Ali kraljuje v tej planini vila Ravijojla, ki ne trpi pevca poleg sebe, prepovedala mi je pesem v svojem kraljestvu.«

Kraljevič Marko se je nasmehnil: »Poj, brate, brez skrbi! Ne boj se vile, ne boj se nikogar, dokler ti jaha ob strani kraljevič Marko na vilinskem šarcu z buzdovanom šestopernim!«

In je bila Milošu silnejša vera v pobratima, nego briga za vilino prepoved, in je začel pesem in jo pel o davnih, slavnih junakih.

Popeval je Miloš, poslušal je Marko in sta jahala svojo pot. Sonce je grelo, naslonil se je Marko sedlu na sprednji oblok, zastrle so se mu trudne veke, varno ga je nosil zvesti šarec.

Popeval je Miloš, spaval je Marko. Pa je začula petje vila Ravijojla, svareče, grozeče se je oglasila pevcu.

Vojvoda Miloš kakor da ne sliši; daleč po planini se mu je razlegal silni glas in je vabil iz kola vile.

Odpevala mu je vila Ravijojla, kosal se ji je glas z njegovim, ali zmagoval je vojvoda Miloš, bela kita vil je zapuščala svojo kraljico, da sledi za divno pesmijo pojočega junaka.

Vili Ravijojli je zavrela kri. Skokom je zletela vrh skale, napela lok, dve puščici hkrati je sprožila, prva je pevcu presekala belo grlo, druga mu izpila junaško kri.

Vojvoda Miloš je zajechal: »Joj, moja majka! Joj, pobratim Marko! Kaj sem ti pravil, zakaj me nisi poslušal! Ubila me je vila!«

Kakor bi trenil, se je iztrgal Marko iz sna in skočil raz konja. Objemal je šarca okoli vitkega vratu in mu govoril v uho in ga zaklinjal: »Šarec, moja desna roka, da mi dohitiš vilo Ravijojlo! S čistim srebrom te podkujem in suhim zlatom; uzdo dobiš, ves stolni Carigrad bi lahko kupil zanjo, čuj me, šarec, dva draga kamena sta v njej, pri njunem svitu bi videlo dvanajst kovačev kovati dvanajst konj o polnoči, jaz kraljevič Marko pa večerjati večerjo; s svilo te pokrijem do kolen, izpod kolen do tal ti bodo zveneले zlate rese, grivo pa ti prepletem z drobnim biserjem. Da mi dohitiš vilo Ravijojlo! Ako ti pa vila uide, čuj me, šarec, desna moja roka, obe črni očesi ti iztaknem, slepega te pustim v gori, pa se bój od jele do jele: kakor tebi brez oči, tako meni brez pobratima!«

Šarec se je stresel in je zarezgetal: »Pritegni mi uzdo, drži se, kar se najbolje moreš, kakor zvezda prek jasnega neba da zletim prek zelene planine!«

Storil je kraljevič Marko po ukazu vilinskega konja. Pognal se je šarec v skok, po tri kopja navzgor, po štiri kopja naprej je pobiral daljino med seboj in vilo. Živ ogenj je sipal iz ust, moder plamen pihal iz nozdrvi, skoro je bil vrhu planine, vili Ravijojli za ledji.

Vila je čutila žgoči palež, plašna je prhnila nebu pod oblake.

Že je zavihtel kraljevič Marko buzdovan in mu dal zleteti. Streli enak je šinil skozi vzduh, streli enak je trenil vilo med pleča in ji potrl krili, da sta ji odrekli. Omahnila je vila in padla navzdol v zeleno travo.

Kakor klešče so jo prijeli kraljeviča Marka jekleni prsti. »Da te Bog ubije, vila, zakaj si mi ustrelila pobratima! Vrni život in zdravje junaku, vila, ako sta ti draga život in zdravje!«

Vili Ravijojli sta bila uklonjena moč in ponos. Prosi-la je kakor bi prosila Boga: »Kraljevič Marko, odnehaj, izpusti me živo, da krenem po planini, naberem sedem vrst bilja in planinskega cvetja, vsakega sedem vrst, leka ranam na junaku.«

Kraljevič Marko je odnehal. Potrta krila nista dali vili, da mu uide, in se je žurila in je nabirala planinskega bilja in planinskega cvetja, vsakega sedem vrst, leka ranam na junaku, in se je gosto oglašala: »Skoro se vrnem, kraljevič Marko, ne misli, da ti ubegnem!«

In se je skoro vrnila in je lečila vojvodo Miloša in ni preteklo pol ure, že ga je izlečila, bolj belo mu je bilo

grlo nego prej, močnejši in milejši iz njega glas, bolj zdravo v junaku srce nego kdaj.

Pojoča sta odjahala pobratima svojo pot po Miroški planini.

Vila Ravijojla pa je tožila vilam družicam in jih učila: »Ne streljajte v gori junakov! Lahko naletite na kraljeviča Marka, vilinskega mu šarca, zlati mu šestoper. Toliko sem jadona od njih pretrpela, komaj sem si dušo otela v životu.«

Sablja kralja Vukašina

Vojna je vzela kralja Vukašina z doma in ga vodila po dolgih poteh preko širnih polja, prek kršnih gora in ga ni več izpustila. Dohajale so v beli Prilip novice o vročih bojih, o krvavih zmagah, zastonj je čakal beli Prilip vesti o kralju Vukašinu.

Po pustih poljanah so se spreletavale črne jate sitih gavranov, nezaslišano blago so prenašale tihe vode širokih rek.

Zgodaj v jutro je bilo, pred zoro in dnem, in se je žurila Turkinja devojka na reko Marico, da beli platno.

Do sonca ji je bistra služila voda in zelena. Pa je izza gore sonce pomolilo svoje milo lice pa je reka postajala motna in je postajala motnejša. Sonce se je dvigalo, reka se je rdečila, kalpaki lahki so priplavali mimo in kosi lesovja in robe različne, majhni in veliki, v lenem valovju so se valila trupla konj in trupla junakov.

Strmela je devojka. Kar ji zastane pogled, glej, rdeči vrtinci sučejo junaka, še diha v njem duša, lovi se z roko junak, obrača glavo in kliče s pojemajočim glasom:

»Devojka, daj in mi vrzi platno, da se mi ga oprime roka, pomagaj mi iz pogina, ako si mi sestra v Bogu!«

Ni odlašala usmiljena devojka, beli nogi sta ji zagazili v okrvavljeno vodo, junaku v roke je vrgla platna konec, drugi konec je trdno držala in je stopala nazaj in vlekla in je potegnila vodi na breg onemoglega junaka.

Siva brada mu je segala do pasa, obleka mu je bila dragocena, ob strani pa se mu je svetila sablja, vsi trije držaji iz suhega zlata, v vsakem držaju drag kamen, tri carske gradove bi veljala sablja.

V živo je bil ranjen junak, iz sedemnajstih ran mu je curila kri.

Vpraša junak in težka mu je šla beseda: »Hvala ti, sestra! Kdo ti gospodari v belem dvoru?«

Turkinja devojka mu je odgovorila: »Ostarelo mater imam in brata Mustafago.«

Jo prosi ranjeni junak: »Daj, reci bratu, da me sprejme pod svoj krov! Tri pasove imam zlata, v vsakem je tristo cekinov, enega bi poklonil tebi, enega bratu, tretjega potrošim, da si izlečim hude rane.«

Mlada Turkinja je hitela in pozvala brata. Prišel je Turčin in je sprejel in spravil težka pasova zlata, enega zase, enega za sestro. In še je odpasoval ranjenemu junaku sabljo, da ga prenese domov.

Odpasoval je sabljo pa je gledal in drhtela mu je roka: trije držaji iz suhega zlata, v vsakem držaju drag kamen, tri carske gradove bi veljala sablja! Omamil ga

je pohlep, oberoč je zamahnil s sabljo, odletela je glava ranjenemu junaku.

Kakor zver v gori je zarjula devojka: »Kaj si storil, da si blazen pogubil nejakega junaka! Polakomnil si se okovane sablje, dal Bog, da ti glavo odseče okovana sablja!«

Tri pasove zlata je imel Turčin in dragoceno sabljo, pa ni preteklo leto dni, že so bili prazni vsi trije pasovi, še sabljo je vzel in jo nesel, da jo proda.

V krčmi je sedelo trideset, štirideset bodrih junakov, med njimi sokol med golobi – kraljevič Marko.

V to krčmo zanese Turčina pot. Sredi mize pred junake vrže sabljo, kdo mu več ponudi zanjo.

Gre sablja iz roke v roko, junak za junakom jo ogleduje in suče, ni eden je ne more potegniti.

Hodi sablja naokoli, pride v roke kraljeviču Marku – komaj se ji je dotaknil ročaja, že mu je sama skočila iz nožnice. Rdeča je bila klina od krvi, tri imena so bila vrezana vanjo, tri krščanska imena: prvo ime kovača Novaka, ki jo je skoval, drugo kralja Vukašina, tretje ime kraljeviča Marka.

Vpraša Marko Turčina Mustafago: »Od kod ti je birdka sablja? Mar si jo podedoval, mar ti jo je žena prinesla za doto? Mar si jo kupil, mar si v junaškem boju častno si jo pridobil?«

Agga se je zasmel: »Ko me vprašuješ, neverna krščanska duša, pa čuj, da ti povem resnico!« In se je režal

Turčin in pravil, kako je voda Marica prinesla ranjenega junaka in kako mu je odsekal sivo glavo, da si upleni dragoceno sabljo.

»Zaboga, Turčin,« mu je dejal kraljevič Marko, »tri graščine bi ti danes dajal, da nisi junaka pogubil, ampak mu izlečil rane.«

Rogal se mu je aga: »Ne budali, neverna duša! Sam si potreben graščin, kako bi jih dajal meni. Hajdi, vrni sabljo okovano!«

Kraljevič Marko je čutil: sablja mu pali roko, kvišku sili sablja, že je šinila, že žvižgala po zraku – pod mizo se je zavalila Turčinu rusa glava.

Nemi so vstajali izza mize junaki in odhajali. Samega so pustili kraljeviča Marka, še je stopil eden v šator turškega carja, da sporoči, kaj se je zgodilo.

Carja je grabil srd, poslal je sluge, takoj naj pride predenj kraljevič Marko.

Prihajali so sluge drug za drugim, nosili Marku carjev ukaz, Marko jim ni dajal očesa, jim ni dajal glasu, gledal je predse, molčal in pil hladno vino.

Tri, štiri dni je sedel in pil. Potem je vstal, vzel buzdovan in šel pred carja. Ni sezul čížem, kakor je velevala šega, v čížmah je vstopil, v čížmah je sedel na preprogo carju pred lice. Mrki so mu viseli brki, krvave solze so mu stale v očeh, izpod čela je gledal carja.

Ko ga je car videl takega in je videl njegov težki buzdovan, splahnel mu je srd, umikal se je in se je umaknil

do zida. Še si je segel v žep in perišče žoltih cekinov je vrgel Marku v naročje.

»Bog s teboj, kraljevič Marko! Na, da piješ na moje zdravje! Kdo so bili in zakaj je bilo, povej mi in razode ni, da so tako te razljutili?«

Je dejal kraljevič Marko: »Ne vprašuj me, svetli car! Spoznal sem sabljo svojega očeta.«

Dvignil se je in je šel mrk in brez slovesa. Po tleh so se zakotalili žolti cekini.

Arabska kraljična

Kraljevič Marko je služil turškega carja pa mu je nanesla dobra sreča, da je rešil carja iz arabskega robstva, pa mu je nanesla zla sreča, da ga je samega zajela arabska vojska izza hrbta in iznenada.

Zasužnjil ga je črni arabski kralj, vrgel ga v temnico in še je izkušal in se veselil, da ukloni in poniža ponosnega junaka. Z gladom in žejo ga je mučil, grozil mu je in ga pestil, naj se vda in sprejme turško vero, drugače da ga mladega zadene smrt.

Ali kraljevič Marko je bil le ene misli in je ni prikri-val črnemu kralju – rajši sto smrti, da umre, nego enkrat zataji sveto vero.

Kralja je dražilo junaštvo krščanskega sužnja in še mu je večal muke, ni mu dajal več spanja in počitka in strupene golazni mu je natrosil v ječo.

Tako so Marku minevali dnevi in meseci, minevala so mu leta v mrki zaprtiji. Lasje so mu zrasli do črne zemlje, podse jih je podstiral, kadar je legal, z brado se je pokrival do nog, nohti so mu pognali, da bi se mogel

klati z njimi. In ne bi bil vedel ne za zimo ne za poletje, pa so se zunaj v snegu kepale bodre devojke in mu je kepa butnila v ozko lino, in so se poleti s cvetjem obsipale vesele mladenke in mu je priletela v roko dehteča roža; tako je ločil zimo in je ločil poletje.

O mukah tujega junaka je čula črnega kralja hči, arabska kraljična, in se ji je junak zasmilil. V tihih nočeh mu je zahajala na ozko lino in mu skozi puščala po svileni vrvici jela in pila in belega perila.

Prišla je črnemu kralju govorica na ušesa, kaj mu počenja rodna hči. Poklical jo je predse in bliskale so se mu bele oči: »Ne verjamem, kar mi govore glasovi, da kraljevska moja hči krščanskega sužnja pita in oblači. Da bi glasovom veroval, izgubila bi ruso glavo rodna mi hči. Vojna me kliče, jutrinje jutro odjaham v dolnje krajine, teden dni me ne bodo videli kraljevski dvori; a čim se vrnem zdrav, obesim nevernega sužnja.«

Kralj je odjahal, zanočila se je noč pa je vzela črna kraljična ključke, ali ni šla na lino, ni nesla jela in pila in belega perila, nego je odklepala ječi vrata.

Kraljevič Marko je zaječal: »Neznana duša usmiljena, ali nisi pozabila name?«

Odgovorila mu je črna kraljična: »Moj oče, arabski kralj, je izvedel in se razljutil, da ti nosim pomoč. Odjahal je v dolnje krajine, čez nedeljo dni se vrne, tedaj te obesi.«

Dejal je kraljevič Marko: »Ne tožim zase, da mi bo umreti. Do Boga nimam nikogar na svetu, razen

ostarele majke in nejake sestre Bare. Za majko in sestro mi je hudo, kako bosta živeli, jadni brez mene, edine jima zaščite.«

Črna kraljična mu je tiho govorila: »Da bi vedela, mladi junak, in da mi daš trdno vero, da nimaš žene ne zaročenke in da me rešiš očetove osvete, me vzameš s sabo in poročiš, bi te pustila iz temnice. Verna ti bom žena, majki ostareli pokorna pomoč, sestri nekaji sestra starejša.«

Pa se je kraljevič Marko zaklel enkrat in desetkrat, da nima žene ne zaročenke, s sabo jo popelje v svoje bele dvore, da jo pokrsti in poroči.

Srečna je poslušala črna kraljična Markove obljube, široko je odprla ječi vrata in v radosti srca je še druge sužnje vse oprostila, da se pevajoči vrnejo domov.

Kraljeviča Marka pa je vedla v marmorne dvorane, pozvati je dala tri brivce mojstre, enega da mu je rezal dolgo nohtovje, enega da mu je bril žolto brado, tretji mu je strigel košato glavo. Tekala je kraljična in mu donšala kraljevskega oblačila, da se preobleče, in stregla mu je z jelom in s pilom, da se okrepča. In še je stopila v konjske hleve in kraljeve hrambe, tri konje je natovorila z dragocenim blagom, četrtega je izbrala najboljšega, brzega kakor lastovica, osedlala ga je s srebrnim sedlom in obuzdala s srebrno uzdo, nanj se je vrgel kraljevič Marko, za njim je sedla črna kraljična in so podili skoz gluho noč v rdečo zarjo in beli dan, iz mrke arabske zemlje v svetlo krščansko krajino.

Skoz ravno polje je tekla reka, voda hladna, ob vodi so se pasle črede ovac, pri ovcah se je igrala deca pastirja Milovana, bela in rdeča so ji bila zdrava lica.

Tedaj je zaskrbelo arabsko kraljično njeno črno lice in je velela zaročencu pred sabo: »Junak moj mili dragi, daj, da se sputim s konja v zeleno travo, da stopim k reki, k vodi hladni, da si umijem črno lice z bistro vodo, ki se z njo umivajo vaše krščanske devojke, da se tudi meni obeli lice!«

Kraljevič Marko ji je branil in je govoril: »Puščaj nespamet, mila mi duša! Pot naju podi. Le pol kratke noči in ne več naju loči od temnice arabske in sile tvojega očeta; pet dolgih pa je pred nama še dni, da naju pozdravijo beli moji dvori, v njih ostarela mi majka in sestra nejaka.«

Ni odnehala črna kraljična: »Očeta se ne bojim, arabskega kralja – nedeljo dni ga ne bode nazaj iz doljenjih pokrajin. Bojim se pa tvojih belih dvorov, da me črne ne sprejmejo. Daj mi na bistro vodo, da si umijem svoje lice!«

Ni je mogel, ni je hotel držati kraljevič Marko, pa je zdrsnila s konja v zeleno travo in hitela k vodi na breg. Kopala si je lice v vodi, bistri kakor solza, spirala si ga je z desnico in levico, čim dalj si ga je umivala, bolj ji je postajalo črno.

Kraljevič Marko jo je gledal in neprijazne misli so mu vstajale v glavi: ko jo privede v beli Prilip, rogale se

bodo prilipške devojke ludemu kraljeviču Marku in njegovi črni zaročenki! Pa mu je noga izpodbodla dobrega konja, da se je pognal v dir.

Začudena se je ozrla črna kraljična: »Čakaj me, mili dragi moj junak! Skoraj se mi obelijo lica!« Zajokala je: »Ne puščaj me jadne v tuji zemlji, nazaj ne smem, izgubila bi ruso glavo, naprej ne vem nikamor. Kje je vera, ki si mi jo dal!«

V diru je hitel konj, na njem kraljevič Marko. Črna kraljična je koprnela in klicala: »Junak moj in gospod, ako me nočeš za verno gospo, vedi me s sabo kot zadnjo sužnjo, da ti pometam bele dvore!«

Ostala je sama v širni ravnini. V bistrim solzah sta ji tonila glas in pogled, v obupu ji je obnemoglo telo, zelena trava ji je božala revno lice.

Marko ni poslušal, kaj veka črna kraljična. Ali mu je v ušesih zvenel njen jok vso dolgo pot in še ga je čul, ko je v Prilipu, v belem gradu, objemal ostarelo majko in ga je poljubljala sestra Bara, jedra devojka.

Južinal je Marko z majko, sestra jima je stregla. Zalagala sta belega kruha in ovčjega sira, pila hladne vode iz pisanega vrča in jima je bil obed kraljevski; majka je gledala sina in se ga ni mogla nagledati, poslušala ga je in se ga ni mogla naslušati.

Pa gleda majka in vidi: desna roka ne služi sinu, kraljeviču Marku.

Zaskrbelo jo je in je vprašala: »Moje dete, kaj ti sahne v rami desna roka? Ali si se zameril vilam, ali si

volkodlakom in veščam zašel v zlodejsko pest na nočnem križpotju in so ti pohabili junaško desnico? Ali si pretil nedolžno kri, ki si jo bil dolžan braniti? Ali pa si se zaklinjal pri Bogu pa si nezvest pogazil sveto prisego?»

Kraljevič Marko je tužno zrl v osehlo desnico in je pogledal majki v oko. »Ko si me vprašala, stara moja majka, hočem ti razodeti resnico. Zaklel sem se črni kraljični, ki me je rešila iz suženjstva in temnice, da jo pokrstim in poročim. Grešil sem, zapustil sem jo ob bistri reki, ko si je umivala črno lice. Po božji volji mi sahne roka.«

Majki se je razžalostilo srce. »Kaj si storilo, nesrečno moje dete! Da je ni bilo, arabske devojke, ne bi te več videle moje oči, na vešalih bi bil pustil dušo. Najlepša, najljubša od vseh nevest bi mi bila črna kraljična. Da ti ne usahne še druga roka!« Bridko je zaplakala in šla v svoje sobe.

Materine besede so živo v srce zbolele kraljeviča Marka. Stopil je v hlev po vernega šarca, ali sestra Bara, jedra devojka, je bila slišala vse, že je sedela na vilinskem konju in ga je pognala po širokem polju, da je od brzine konja in jahalke vsa ravnica se zaprašila s prahom.

Drugemu bi bilo pota pet dolgih dni, njima ga je bilo pet kratkih ur in sta dospela do reke, do bistre vode. Klicala in iskala je sestra Bara in je našla črno kraljično, stari ovčar Milovan jo je onemoglo čuval v spanju.

Bara, jedra devojka, jo je vzela na konja in hitela z njo domov v bele dvore.

Kakor rodno hčer jo je sprejela ostarela Markova majka in jo milovala. Do tal se ji je priklonil kraljevič Marko in ji poljubil rob obleke. Odpustila mu je in roka mu je zopet oživila. Lepo so jo pokrstili, da jo vzame kraljevič Marko za verno gospo in gospodinjo, kakor se je bil zaklel. Toda črna kraljična ni več marala možitve, ostala je ostareli majki na pomoč.

Brat Andrijaš

Kraljevič Marko si je podkoval vilinskega svojega konja, podkoval ga je in se hudoval, da nima brata, ki bi mu pomagal in nogo držal šarcu.

Slišala ga je majka in mu je razodela, kako je še pred njim imela sina Andrijaša, pa so ji ga iz zibelke zarobili Turki, baš ko je bil kralj Vukašin zdoma; ni bilo več vesti o njem, zdaj pa ji je prišel glas, da so ga bili nebogljenca tiral in prodali v Stambol, tamkaj je rasel in dorasel, tamkaj zdaj streže Turkom z vinom. Kdo ve, ali pozna svoj rod in dom in ali sta mar njegovemu srcu.

Kraljevič Marko je razumel majkine besede, že ji je naročil, naj mu pripravi brašnjo za pot, že si je osedlal šarca, nakrmil ga je z belo pšenico, napojil ga je z rujnim vincem, opral ga z ostro rakijo. In je šel, da si poišče brata Andrijaša.

Žejen je prijahal v Stambol in je povpraševal, kje je krčma, da si okvasi izsušeno grlo.

Dejali so mu: »Ni v Stambolu vina, ne kapljice ga ni na prodaj, brate! Toda kdor je junak, do sitega se ga

lahko napije. Glej ondi hišo junaka Andrijaša, v belem Prilipu je bil zarobljen, pa se je s hrabrostjo odkupil – silna mu je pest, silnejše grlo. Vino pije za stavo, pa se ni še znašel oni, kateri bi mu bil kos. K njemu stopi, ako si junak, on ti postreže z vinom do drage volje.«

Kraljeviču Marku se je zasmejala srce, kako hitro da je zvedel, kje je brat in kakšen mu gre glas. Zahotelo se mu je, da izkusi brata junaka. Krenil je s šarcem na Andrijašev dvor.

Košato je stal Andrijaš v durih in so mu zaigrale oči, zasvetili so se mu zobje, ko ga je neznani junak pozdravil in mu ponudil stavo, da večjo zmaga mero vina nego on.

Stopila sta v hladno klet in je vrgel kraljevič Marko na široko klop tisoč cekinov, še je odpasal damaščanko in jo vrgel na cekine, še je stavil šarca, svojega konja, in vso dragoceno opravo na njem.

Pa je tudi Andrijaš položil tisoč cekinov in svojo svetlo sabljo pozlačeno in še je v stavo ponudil mlado Angelijo, svojo verno ženo. In ji je ukazal, da ju služi z vinom.

Ni s krajem očesa se ni ozrla mlada Angelija na tuje ga junaka, brez besede mu je natočila in ponudila kupo, majhno kupo dvanajstih bokalov. Kraljevič Marko je zahvalil točajko in ji napil; nagnil je kupo, žejen je bil, v enem dušku mu je stekla po belem grlu, ni brka si ni zmočil.

Andrijaš je gledal junaka, zdajci je njemu napolnila verna Angelija kupo, da jo izpije. In jo je izpil v dušku, ali so mu kaplje curile po brku in za vrat.

S srepm pogledom je ošinila verna Angelija tujega junaka, zopet mu je natočila kupo, natočila mu jo je do vrha, ni srage več ne bi bila mogla dotočiti. Nastavil je kraljevič Marko, že je v dušku zaužil kupo, toliko da si je orosil brk.

Angeliji verni se je tresla roka, ko je točila možu svojemu, Andrijašu – polivala je vino, za junaško ped ga je manjkalo do roba.

Andrijaš je hitel jemati kupo, da pije, in jo je izpil. Toda je ni zmagal v dušku, dvakrat je moral odstaviti, da si ulovi sape.

Še v tretjič je izpraznil kraljevič Marko polno mero, ni to pot se ni odduškal.

Bratu Andrijašu pa se je vino ustavilo; silil se je in mučil, zalival ga je pot, ni mogel in ni mogel priti kupi do dna.

Pa je preširno zaklical kraljevič Marko verni Angeliji: »Hiti in toči, dobljena moja stava, natoči polno vedro, ožejal sem!«

Ko je to videla in čula verna Angelija, je glasno zahtela in so jo zalile solze: »Joj meni mladi,« je zavekala, »zapravil me je moj gospod v neznano tujo roko, izgubila sem moža in niti nisem še spoznala njegovega rodu in doma in nisem še videla brata mu kraljeviča Marka!

Oj da je tukaj kraljevič Marko, njemu ne bi bil kos tuji junak!«

Kraljeviču Marku so se veselo zasmejale oči. »Tako ti Boga, žena mojega brata! Ko si ga želiš videti, eto ga pred sabo Marka, Andrijaševega brata! Na tvoje zdravje, rodni mi brat!«

Mlada Angelija se ga je oklenila okoli vrata, poljubila ga je v obe lici in objela sta se brata junaka.

Prijazno so se razgovorili, zahrepeneli so vsi trije po belem Prilipu, po ostareli majki in po sestri Bari, jedri devojki. Natovorili so konje in šli na pot.

Jahali so skoz zeleno goro, v tej gori se je skrival in je prežal na plen s svojo razbojniško četo Mustajbeg, krvni sovražnik Vukašinovega rodu. Pa sta se brata junaka moško menila: kaj, če jih napade Mustajbeg, kateremu izmed njiju sodi, da mu vzame glavo?

Andrijaš še ni bil prebolel, da ga je bil premagal v junaškem pitju brat Marko, in je dejal: »Jaz sem starejši, meni gre glava Mustajbega, ti, brate, se bij z njegovimi drugovi!«

Kraljevič Marko mu je odgovarjal: »Rodni mi brate, čuvaj se! Ne poznaš Mustajbega – da ga le vidiš, živa te strese groza, kam li da se z njim podaš v boj!«

Tisti hip že plane iz zasede Mustajbeg s svojo četo. Besen se mu je vzpenjal konj belec, po tri kopja je skakal navzgor, po štiri naprej.

Kraljevič Marko je udaril šarca in ga napodil na Mustajbegove drugove; planil je nadnje kakor sokol nad

sive golobe, kakor mrki volk v planini nad ovce; na desno, na levo mu je švigala sablja damaščanka, ne očenaša ne bi bil človek domolil, že je bila vsa četa poražena in jih je bilo trideset.

Zdajci se je ozrl po bratu in njegovi Angeliji, pa ju ni bilo videti nikoder niti ne Mustajbega. Skrb ga je zgrabila, kakor blisk se je zapodil za njim po poti, ob strmem klancu jih je dohitel. Ponosno je sedel na belcu silni Mustajbeg, privezana sta tekala poleg belca jadni brat Andrijaš in mlada mu Angelija.

Skokom je bil kraljevič Marko pri njih, zasvetila se je sablja damaščanka pa so bile presekane vezi pa je zletela rusa glava krvnega sovražnika kraj pota v zeleno travo in je zarežala z belimi zobmi. Z gospodarjem brez glave je zdirjal v beg zbesneli belec.

Poklonil se je kraljeviču Marku brat Andrijaš: »Hvala tebi, rodni brate! Otel si nama glavi in življenje. Boljši si od mene junak!«

Veseli so dospeli domov, srečni sta jih pozdravili ostarela majka in sestra Bara, jedra devojka.

Turčini tožijo kraljeviča Marka

Kraljevič Marko je bil boder junak, krivice ni trpel, ne da jo delajo njemu, ne da jo delajo drugim, in ni ga bilo, kogar bi se bal. Pa je bil veselega srca tudi, rad se je smejal niti se ni branil vina, kadar mu je žeja žgala junaško grlo.

Turki so ga zavidali in so nosili pritožbe carju gospodarju: kako popiva Marko – preden poteče leto dni, bodo suhe kleti vesoljnega carstva, in ne le da pije, še z buzdovanom bije Turkom kosti in s sabljo jim robi glave; in še so ga tožili, da se oblači v zeleni plašč dolamo, toda je zelena barva sveta in prepovedana, in so ga tožli, da ne posti turškega posta ramazana.

Nosili so tožbe carju gospodarju, car gospodar jih je poslušal pa je rekel in dejal: »Bog z vami, turški bratje, kar ujemite ga, kar pripeljite ga, da ga sodimo!«

Turškim tožnikom niso godile carjeve besede in so odgovorili: »Bog s tabo, car in gospodar! Ne bi vile ujele Marka, kam li ga ujamemo mi! Da smo kos ga ujeti, ni nam treba tvoje sodbe.«

Zgodilo se je, sejem je bil v belem mestu Sarajevu, pri mladi krčmarici Mari je pilo trideset Turčinov. Vino jim je bilo udarilo v lica, o vsem vsakem so govorili, ponajveč o kraljeviču Marku, kje in kako ga zajemó, da mu odrobijo rusó glavo.

Pa prijaha prek Sarajeva boder junak, po trgu je nagnal bistrega konja, da so zapele šipe v oknih, pred krčmo mlade Mare se je ustavil. Bil je kraljevič Marko. Razjahal je šarca, bojno kopje je zasadil v tla, za kopje privezal verno žival in je vsotpil: »Pomozi vam Bog, trideset Turčinov!«

Pomaknili so se drug do drugega, da mu napravijo mesto, trideset čaš so mu napolnili, še s tridesetimi mu nazdravili; po volji bi jim bilo, da se opiije in da jim vino dá junaka v roke.

Marko jih je izpil vseh šestdeset, toliko da si je zmočil brk, in še je poklical krčmarico: »Mlada Mara, sukaj se in hiti, žejen sem! Natoči meh, ki drži dvanajst bokalov, še drugega napolni za vernega mi šarca!«

Mlada Mara je čula Markove besede in je skočila, da stori po ukazu. Marko je dvignil meh in ga nagnil, po belem grlu mu je steklo rujno vince. Še mu je dala drugega in je Marko šel in napojil šarca. Kar je ostalo šarcu, je sam izpil.

Trideset Turčinov je utihnilo, drug je pogledaval drugega – z vinom ne ujemo junaka.

Pa jim je Marko veselo govoril: »Dajte, trideset Turčinov, nabašite mi pipo!«

Vsi po vrsti so potegnili mošnje, iz roke v roko je šla pipa naokoli, vsak je vso mošnjo obrnil vanjo.

Prišla je pipa naokrog in Marku zopet v roke, z junaškim palcem je potlačil tobak – polovica pipe je bila še prazna. »Šleve, trideset Turčinov,« je dejal, »da mi nabašete zvrhano pipo, sem ukazal!«

Pa se oglasi med trideset Turčini mali kapetan: »Naj ti jo nabašejo vragi, mi ti je ne bomo! Kar ga je pod carjem tobaka, ti bi ga popušil od ene nedelje do druge.«

Neprijazne so se zdele kraljeviču Marku te besede, pa je dunil malega kapetana s pipo. Kakor ga je lahko dunil, mali kapetan se je trikrat prekopicnil, pipa se je razletela na devet kosov.

Turčinom je bilo žal tovariša, s hrupom in vikom so ga pobirali s tal. Marku je bilo žal pipe in tobaka, ali ni se jezil. »Kaki ste, trideset Turčinov, da ne umejete šale! Moja pipa in vaš kapetan – bot za bot! Dajte, da se junaško objamemo!«

Ali se ni hotelo Turčinom njegovega objema, šli so in je neslo vseh trideset z malim kapetanom na čelu novo tožbo pred carja.

Carju je tožb dodejalo. Poklical je črnega slugo in ga poslal, da najde in pripelje Marka, zdaj in takoj mora predenj živ ali mrtev.

Črni sluga si je opasal bridko sabljo, še se je oborožil s težkim buzdovanom, pa ko je stopil v krčmo mlade Mare in kraljeviču Marku pred svetle oči, mu je padel

buzdovan iz rok, s čelom se je dotaknil tal in je dejal in govoril: »Zdrav, junak kraljevič Marko, pozdravlja te car gospodar in te kliče, da prideš predenj!«

Kraljevič Marko se ni pomišljal in se ni upiral, zajahal je vernega šarca in šel pred carja. Poklonil se je carju in mu poljubil desno roko in levo koleno.

Ali je bil car zle volje in je govoril Marku: »Kaj kršiš moje prepovedi? Opraviči se, upornik nasilni, dovolj mi je tožba! Popivaš – preden poteče leto dni, bodo suhe kleti vesoljnega mi carstva! Turške mi brate biješ in pobijaš, dolamo nosiš svete prerokove barve niti posta ramazana ne spoštuješ!«

Kraljevič Marko mu je odgovarjal: »Car gospodar, da pijem vino – nisem Turčin, da bi ga ne smel! Da nosim zeleno dolamo – nisi mi je ti izbral in plačal; jaz sem jo kupil, po svoji volji nosil! Da ne postim posta ramazana – moja vera mi ga ne zapoveduje! A da bijem Turke – še jih bom, car gospodar, ako Bog da in sveta Nedelja in bodo Turki moje pesti potrebni!«

Mrko ga je gledal car, pa mu je tiho besedil Marko: »Ali še veš, car, mili gospodar, kako si bil suženj ujet v arabski zemlji? Pisal si mi drobno pismo: »Kraljevič Marko, moj sinko po Bogu, reši me iz težke nesreče!« Ali še veš? Zasedel sem šarca, svojega konja, zvečer sem dospel v arabsko zemljo. Pri večerji so sedeli trije arabski age, ti si jim suženj svetil pri večerji. Izletela mi je damaščanka iz korice, z enim mahom pogubila age

vse tri, oprostila te robstva, da si se vrnil v svoje carske dvore. Ali moreš in se spominjaš, dragi gospodar?«

Nasmehnil se je car in lepo obdaril Marka. »Idi, Marko, moj verni sokol! Ne pozabi svojega carja!«

Kraljevič Marko je osvetil brata Andrijaša

Brat Andrijaš se je ponapil sladkega vinca, svetile so se mu oči, krilil je z rokami in klical: »Brate Marko, daj da se v bratski borbi poskusiva, kdo je silnejši!«

Marko je bil modrejši pa je govoril: »Sramota za naju, brate Andrijaš, da bi se bila spričo ženskih lic. Hajdi, pojašiva v zeleno goro, kjer ne teče sladkega vina – tam se lahko bijeva po tvoji volji dva dni in tri, da vidiš, kdo je boljši junak.«

Govorila, storila in sta odjahala, da sta se v zeleni gori na mehki trati borila v bratski borbi.

Borila sta se od zgodnjega jutra do vročega poldne, pa je brata Andrijaša premagala žeja in je dejal: »Marko, rodni mi brate, ki ti je znana daleč naokoli vsaka steza – kje v zeleni tej gori točijo hladnega vina? Žejen sem, da bi zaklal dobrega svojega konja in se napil njegove krvi.«

Kraljevič Marko je odgovoril: »Zelena ta gora nima ni kaplje hladnega vina. Ali zato ni sile, da kolješ izpod

sebe konja. Stopi po stezi, da prideš iz zelene gore in uzreš ravno polje, sredi polja stoji krčma, tam ti postreže krčmarica mlada Janja za pare in dinarje. Ugasi si žejo in vrni se zdrav! Ali čuj me, brate, ne razjaši konja, ne odpaši sablje!«

Zadremal je kraljevič Marko v zeleni gori, jahal je in prijahal brat Andrijaš pred krčmo mlade Janje. Notri je sedelo trideset Turkov in praznilo čaše. Zagledali so junaka pred krčmo, ustavili so hrupni razgovor in tiho govorili krčmarici: »Prevari junaka, brat je kraljeviča Marka, zvabi ga v hišo! Polovica blaga bo tvojega, kar ga najdemo pri njem.«

Nesrečnica je ubogala trideset lokavih Turkov. Stopila je pred vrata, glasno je ihtela in si brisala solze.

Jo pozdravi brat Andrijaš: »Pomozi ti Bog, devojka! Kaka nezgoda te sili v solze in jok?«

Mlada Janja mu je besedila: »Ne brigaj se zame, neznani junak! Danes je teden dni, da nisem videla ne konja ne junaka niti nisem ene prodala kupice vina.«

Nasmejal se je Andrijaš: »Samcat sem, ali imam žeje za deset – ne boj se, mlada krčmarica, in ne plakaj, donesi mi kupo vina!«

Mlada Janja mu je odgovorila in ga prosila: »Nikar tako, dobrostivi junak, ne preziraj moje poštene strehe! Nobenemu junaku še nisem služila pred pragom. Razjaši, da se odmori konj, odpaši sabljo in jo obesi konju ob sedlo in stopi z menoj mlado v krčmo! Sama sem, po volji ti bom stregla s hladnim vinom.«

Andrijaša je prevarilo gladko lice, prevarila ga je sladka beseda, da je razjahal konja, odpasal sabljo in jo obesil konju na sedlo. Stopil je za mlado Janjo. Pa je komaj prestopil prag, že ga je neoboroženega zajelo trideset Turkov, zajelo, prijelo in zvezalo in preden se je zavedel, že se mu je ločila od junaškega života rusa glava.

Trideset Turkov je vriskalo od lahke zmage. Ukazali si čeber vina na mizo, glavo junaka Andrijaša so posadili medse. Pili so naokoli in kadar je po redu prihajala čaša do glave, v mrtvo so izlivali vino in ji napijali: »Da si zdrava, Andrijaševa glava! Kar si do sedaj pila rujnega vina, sama si ga plačevala; kar ga popiješ odslej, ti ga plačamo Turki!«

Kraljevič Marko je tačas dremal v zeleni gori, pa mu pade kapljica krvi na lice. Zdrami se, pogleda po soncu, kje stoji na nebu – vse krvavo se mu zasveti sonce skozi kapljo krvi, da ga kliče na osveto.

Skočil je kvišku in se udaril po kolenu, da so mu do kože počila oblačila. »Nekdo mi je poginil danes od kraljevskega mojega rodu!« Vrgel se je šarcu na pleča in ga pognal, da ga nese iz zelene gore domov v bele kraljevske dvore. Ali šarec ni hotel domov, uprl se je uzdi in ostrogam in je krenil za junakom Andrijašem po stezi nizdol iz zelene gore v ravno polje.

Ob bedru je Marku poigravala bridka sablja pa ji je govoril: »Kaj hočeš, moja sablja, da mi danes tako živo

poigravaš? Ali si ogladnela mesa od junakov? Ali si ožejala junaške krvi? Kolnem se ti, sablja moja, do sita se boš najedla, do volje se napila.«

Prijahal je pred krčmo, s svetlim očesom ga je gledala, z belim zobom se mu je smejala mlada krčmarica Janja in ga vabila, naj razjaha, naj odpaše, naj vstopi v krčmo.

Kraljevič Marko ji ni odgovoril, ni razjahal, ni odpasal. Mimo nje je pogнал šarca, komaj se mu je še umaknila – boljše bi ji bilo nesrečnici, da se mu ni in da jo je pogazil šarec; že sta s šarcem prestopila prag, že sta stala notri v krčmi. Za mizo je sedelo trideset pijanih Turčinov, na mizi jim je drugovala glava junaka Andrijaša, s krvjo polita in z vinom.

Videl jo je kraljevič Marko, kri mu je zalila oči, zaškripali so mu zobje in je dejal: »Tako mi Boga, trideset Turkov janičarjev! Da bi ta glava živa pila vino, ali bi vam vina manje ostalo?«

Vsi so molčali. Pa je potegnil kraljevič Marko sabljo damaščanko in je zamahnil pet, šest potov in najedla in napila se je sablja do sita.

Kričeč je zbežala mlada Janja v široko polje, kraljevič Marko je zaklical za njo: »Da imaš krila sokolja, ne bi te danes meni odnesla, in da bežiš že leto dni, danes te ujamem na svojem šarcu.«

Stopil je s konja in sedel, da si oddahne od groze in boja. Točil je vroče solze in pil hladno vino. Potem je šel, da lepo pokoplje brata.

Kraj zelene gore ob belem potu ga je položil v grob, da mu bodo mimo jahali junaki, da bo čul njih pesem in bo čul konjski topot. S tridesetimi turškimi dolamami ga je odel, s tridesetimi sabljami ga je prekrizal. Ob glavi mu je nasadil cvetja, ob nogah mu je napeljal studenec: kdor je mlad, naj si bere cvetja, kdor je žejen, napij se vode, kogarkoli pa mimo pripelje pot in ga ustavi grob, vsakteri naj reče: »Pokojna mu bodi duša!«

Zopet se je vrgel kraljevič Marko konju v sedlo in sta letela po širnem polju. Sredi polja je ujel krčmarico Janjo. Tajila je, rotila se in lagala, pa jo je privezal mlado šarcu za rep in jo vlekel nazaj v pusto krčmo, pahnil jo je med ubite Turke in zabil vrata. Zapalil je krvavi dom, da zgori in brez sledu izgine prevara in nevera. Sam brez brata se je vrnil v svoje bele dvore.

Z zlato žico v srebrni igli je šivala Angelija, verna ljuba Andrijaševa, košuljo za svojega gospodarja, lepo se je razgovarjala z ostarelo majko. Prestrašili sta se, ko sta ugledali kraljeviča Marka: »Kje ti je brat Andrijaš?«

Kraljevič Marko jima je oznanil njegovo smrt. Zavekali sta, da se je čulo do Boga.

In še je povedal Marko, kako je za bratom poslal v smrt trideset Turkov in mlado krčmarico.

Pa si je verna Angelija otrla solzo in mu poljubila roko in sabljo in ga zahvalila, da ji je častno osvetil gospodarja. Nema je šla ostarela majka v svoje tihe sobe.

Obhajilo kraljeviča Marka

Ostarela zlata majka je govorila sinu kraljeviču Marku: »O moj sinko, kadar mi kreneš na pot, vsakokrat trepetam. Iz sile se rodi sila, iz zla ne more kliti dobro. Naveličana sem, da ti dan na dan perem krvava oblačila. Vzemi, sinko, oralo, vprezi si vole in idi, da orješ očetovo dedovino, sončna naša brda, rodovitne naše doline. Razorji široko polje in posej ga s pšenico belico, da častito in v božjem miru hraniš sebe in mene in nejakto ti sestro Baro!«

Voljan je ubogal kraljevič Marko preljubo majko, vpregel je dva jarma težkih volov v težko oralo, čez junško pleče si je vrgel torbo s kruhom in mesom in je šel in oral sončna brda in rodovitne doline, oral je in vsaka brazda mu je bila seženj globoka, tri seznje široka.

Pa so pritovorili po cesti turški janičarji in so se rogali kraljeviču Marku: »Glej junaka v jarmu z volovi!«

Kraljevič Marko je slišal besede in zasmeh, pa ni trenil z očesom, ni krenil z jezikom. Ali nagnal je volove,

uprl se v oralo in je vrezal v trdo cesto baš pred janičarji brazdo, seženj globoko in tri sežnje široko.

Turčini so vikali: »Čuj, Marko, in stoj, ne orji carske ceste!«

A kraljevič Marko: »Čujte, Turčini, in stojte! Ne gazite mi mojega oranja!«

Turčini so se ljutili, vihteli so orožje in z vikom in krikom silili prek Markove brazde v Marka. Kraljevič Marko je bil brez orožja pa je dvignil s silno roko svoje volove in oralo in oralo in volove zadegal v Turčine, da so cepali in bežali in so mu pustili tri tovore blaga.

Veselo pojoč se je vrnil Marko z blagom v svoje bele dvore. »Stara zlata mi majka, brzo sem dooral in posejal, še brže mi je rodila pšenica belica: tri tovore glej blaga, tvoje bodi, dovolj ti ga bo za stare dni!«

Ali mu majka ni bila vesela. Ni se dotaknila plena, teden dni je ni bilo k južini in večerji, mesec dni ni spregovorila besede.

Majkina žalost je grizla kraljeviča Marka. Ljubil je majko in je sklenil, da poizkusi in izprevrže svoje življenje po njeni volji.

Razdelil je zaplenjeno blago sirotam in siromakom in so potekali dnevi in je potekel za tednom teden in se ni bil genil iz svojih belih dvorov. Molil je in se postil, in ko je prišel velikonočni dan, ni počakal danice in zore, že je vstajal, da pojaha v ravno Kosovo k prebeli cerkvi, da se skesan izpove svojih krvavih del in se obhaja.

Ostareli majki se je razvedrilo skrbno lice. »Bog s teboj, Marko, dosti si pretil krvi, izperi si dušo! Ali poslušaj me: ko jahaš k svetemu opravilu, ne jemlji s seboj orožja, da dospeš vsaj k mizi Gospodovi z neoskrunjeno roko!«

Kraljevič Marko je poslušal staro majko. »Sestra Bara ljuba, draga, opremi mi vernega šarca, ali bojne sablje mi ne dajaj na pot!«

Sestra Bara je opremljala šarca, osedlala ga je in obuzdala in še mu je pregrnila hrbet s sivo medvedino. Ali ni pustila iz misli, koliko ima brat Marko sovražnikov očitnih in skritih in kako dolga mu bo in nevarna pot. Pa je skrivaj zataknila šarcu sabljo spred ob sedlo, da je bila pokrita in skrita pod medvedino. In še je dejala bratu, ko je skočil šarcu na hrbet: »Brat Marko, če ti bo sila, oprimi se sedla na sprednjem kraju!«

Kraljevič Marko je slišal in ni slišal, kar je govorila, lepo se je poslovil in odjahal v jutranji hladni mrak.

Visoko je že stalo sonce, ko je zazrl Kosovo ravno.

Tedaj mu udari ob uho jok in krik in rožljanje železja. Glej, trideset Turkov mu goni naproti tri verige ujetnikov: na eni verigi zorne devojke, na drugi verigi vitke mladeniče, na tretji verigi mlade žene.

Kraljeviča Marka je zbolelo srce, okrenil je šarca v stran, zaklonil si z roko oči, da mu ne gledajo jadne čete.

Ali spoznala ga je ena izmed devojk. Glasno je zavekala in zapela ji je veriga: »Kraljevič Marko, brat po

Bogu, kaj se obračaš v kraj, da ne vidiš posestrime Ruže in njene nesreče! Ko si ranjen ležal na našem dvoru, mila mi majka te je lečila bolnega, jaz sem pojila te žejnega. Tedaj si se mi zaklel, da mi boš brat. Vsaj za slovo mi privošči pogled!« Vek je šel po vseh treh verigah.

Kraljevič Marko je s šarcem zastvil Turkom pot. »Stojte, Turki, taka me je volja, da vam odkupim jadne ujetnike! Koliko zahtevate, da vam dam zanje tovorov blaga?«

Ga pomeri turški glavlar: »Baba! Da imaš tovorov blaga, ki jih ponujaš, ne bi brez orožja hodil po svetu, nego bi si kupil junaško sabljo. Poberi se mi s pota, ako ti je glava ljuba na ramah!« Mignil je turški glavlar, od vseh strani je pritisnilo trideset Turkov na kraljeviča Marka.

Kraljeviču Marku je vzkipela kri. Le žal mu je bilo orožja, da ga je pustil doma. Pa se mu je še v pravi čas spomnila roka sestrih besed, oprijela se je sedla na sprednjem kraju in je začutila bojno sabljo pod medvedjo kožo.

Z eno roko je odgrinjal medveda, z drugo je potegal sabljo in že je z bliskom zamahnil okrog sebe: »Ko ne date robov, da jih odkupim, date jih brez odkupa!«

Po ravnem Kosovem so se razpršili Turki, kraljevič Marko za njimi in po njih, ne eden se mu ni ustavil.

Oprostil je ujetnike iz okovov in z verig, razdelil med nje turški plen, vsakemu dal konja, posestrimi Ruži

dva, enega naj da bratu, čim dorase do konja in junaškega kopja. Potem je krenil svojo pot, da je prijahal pred belo cerkev.

Pred belo cerkvijo ga je sprejel sivi svečenik: »Kraljevič Marko, nesrečnik, ali niti v cerkev ne najdeš drugače, nego z rokami, krvavimi do komolcev? Od sablje ti še kaplje kri, čez in čez sta okrvavljena šarcu glava in griva!«

Kraljevič Marko se je skesano izpovedal, kako je šel z doma in kaj mu je prinesla pot.

Pa ga je poslušal in blagoslovil sivi svečenik in obhajal: »Ko si rešil brate in sestre iz nesreče in robstva, tako je, kakor da si zgradil cerkev in v cerkvi postavil oltar. Delaj, kakor si storil, še te bom blagoslavjal, še te bom obhajal!«

Z jasnim glasom in svetlim licem se je vrnil Marko v svoj beli Prilip.

Arbanas Musa

Turčinom je rasel srd zoper kraljeviča Marka.

Zopet se je mudil Marko v belem Sarajevu pri krčmarici Mari in je sedel in pil junak sredi svojih neprijateljev. Pa se je posrečilo Turčinom, skrivaj so mu mešali vino z devetletno rakijo in je Marko omagal; zaspal je brez vzglavja na trdi klopi, v hrupni krčmi.

Turčini so ga zvezali, zvezanega vkovali v težko železje in so hiteli ga tožiti in se lagati. In car ni mogel drugače, nego da ga je vrgel v temnico, in bi bili skoro nanj pozabili.

Pa jih je kruta sila spomnila kraljeviča Marka.

V ravnem primorju je siloviti Arbanas Musa daleč naokrog strahoval krajino. Zaprl je pota po kopnem in po morju in plenil vse blago. Sezidal si je trden grad, iz zidu okrog trdnega gradu so molele železne kljuke, kljuka pri kljuki, nanje je obešal carjeve ljudi, age, bege in vezirje, stare Turke in mlade janičarje, niti ni prizanesel carjevemu vnuku in jih je mučil z nezaslišanimi mukami. Vse primorje je ječalo in se oblačilo v črno od

nasilja Muse Arbanasa in od žalosti za njegovimi žrtvami; jokaje je klicalo carja na pomoč.

Čul je car in čutil nasilje. Pozval je vezirja Mustafu, dal mu je tri tisoč izbranih vojakov in ga poslal, da ukroti besnega Arbanasa. Ali je dočakal zviti Arbanas vezirja v zasedi, ko se ga ni malo ni nadejal. Iz zasede mu je pokončal z majhno peščico svojih ljudi vso obilo vojsko do zadnjega moža, vezirja pa je ujel živega. Izteknil je vezirju oči, zvezal mu na hrbtu roke, pod konjem noge in ga poslal carju, da mu sporoči žalosten konec njegove vojske in nepremagljivo moč Muse Arbanasa.

Car se je prepadel, ko je videl vezirja in slišal njegovo vest. Po redu je klical junake in obetal neštete blaga onemu, kateri bi premagal Muso, pogubil ga ali ga ujel živega. Javljali so se junaki, odhajali v ravno primorje, nobenega ni bilo več nazaj.

Pričelo je skrbeti carja za krono in za glavo in je mislil in razmišljal, kje bi našel onega, da bo kos objestnemu in neugnanemu nasilniku.

Ni našel rešilne misli. Pa mu oglase sluge starega turškega svečenika, hodžo Čuprili}a, ta da prosi pred carja in ga ni moči odpraviti.

Car dovoli, privedo ga in hodža, stara glava, se vrže pred carjem na tla in govori in mu pravi: »Svetla krona, mogočni gospodin car, ali smem, da povem besedo? Hude so krivice, ki se gode v ravnem primorju, še hujši je oni, ki jim je začetnik. Le eden je, ki bi mogel in bi

naredil konec krivicam in krivičniku: to je kraljevič Marko, nad njega ni junaka na svetu.«

Car je povetil glavo, po licu so se mu ulile vroče solze in tiho je dejal:

»Starec, kaj me spominjaš Marka, davno je mrtev, davno so mu strohnele kosti, preteklo je že tri leta in več, odkar sem ga vrgel v temnico.«

Ali je govoril sivi hodža in je velel, naj car pošlje sluge, in so šli in so odprli temnici vrata – notri je ležal kraljevič Marko in še je bil živ.

Privedli so ga pred častitega carja. Do črne zemlje so mu padali lasje, do nog ga je zagrinjala brada, nohti so mu bili zrastle, da bi mogel z njimi orati. Vlaga od kamenja pa ga je bila potrla, temno mu je bilo lice kakor siva skala.

Zavzel se je car in uplašil, ko je videl kraljeviča Marka takega: »Si živ še, Marko?«

Odgovoril je Marko: »Sem živ, komaj da sem.«

Velel mu je car, naj sede, pa mu je razložil krivice, ki jih počenja Arbanas Musa, in še ga je vprašal, ali bi hotel in se lotil, da gre v ravno primorje in pogubi nasilnega Arbanasa; v zahvalo da dobi blaga, kolikor si ga bo sam želel, poleg blaga tri najlepše gradove.

Mu veli kraljevič Marko: »Pri Bogu pravičnem, car in gospodar, vlažno kamenje tvoje temnice mi je potrla zdravje in moč. Uboge mi oči niti ne strpe več belega dne, kako naj se lotim boja z junakom Arbanasom! Moj

car in gospodar, daj, posadi me najprej v krčmo, da pri-
maknejo predme močnega vina, tolstega mesa in belega
hleba! Ko posedim nekaj dni, potem ti odgovorim, ali
bom za boj in kdaj.«

Car je ukazal in so prišli štirje mojstri brivci, eden je
Marka mil, drugi ga je bril, tretji mu je strigel lase, četrti
je nohte rezal Marku. Bogato so ga oblekli, potem so ga
vedli v novo krčmo in ga posadili za belo mizo, da mu
nosijo pila in jela, da se mu okrepi oslabeledo telo.

Tri dolge mesece je sedel kraljevič Marko za nikdar
prazno mizo, počasi sta se mu vračala zdravje in moč,
tedaj ga je pozval car in ga vprašal: »Ali si okreval, sin-
ko, ali si se okrepil, da boš za boj? Boli me neznosno
gorje, ki ga trpi nesrečno primorje.«

Je odgovoril kraljevič Marko: »Ukaži, da mi doneso
suhe drenovine, devet let da je ležala in se sušila pod
strešjem, potem spoznam, potem povem, ali sem kos
boju ali ne.«

Prinesli so mu, kakor je velel, vzela je kraljevič Marko
drenovino, stisnil jo z desno roko in se mu je suha strla
na drobne kosce.

Marko je zmajal glavo in je dejal: »Ni še dozorel moj
čas, še se mi niso sile povrnila vse, mesec dni še čakaj,
car in gospodar!«

Potekel je mesec pa ko je sedaj Marko stisnil suho
drenovino, ni je le zmlal na droben prah, izšel je iz nje
še tri kaplje vode.

Tedaj je Marko rekel carju: »Dospel je dan, da se pogledava z Muso Arbanasom.«

Prva mu je bila skrb za orožje.

Živel je kovač, ime mu je bilo Novak, nihče ni boljšega orožja koval od njega. H kovaču Novaku je stopil kraljevič Marko in mu ukazal, da mu skuje sabljo, kakršne še ni nikdar nikomur, sabljo za glavo silnega Arbanasa Muse.

Vrgel mu je trideset cekinov in mu dal roka tri, štiri dni. Preteklo jih je šest pa je prišel in je vprašal: »Kovač Novak, ali si sabljo skoval?«

Mu jo prinese kovač in še ga vpraša kraljevič Marko: »Kovač Novak, ali je dobra?«

Odgovori kovač: »Tu je sablja, tu je naklo, poizkusi, kako ti služi!«

Pa je kraljevič Marko v desnico vzel sabljo in jo zavihtel. Kakor strela je udarila v naklo in ga presekala na dvoje. Pogledal je sabljo, ni se ji poznalo sledu od udarca. »Pri Bogu mi povej resnico, kovač Novak, ali si kdaj komu boljšo že skoval sabljo?«

Kovač Novak se je smehljal. »Ko me vprašuješ, ti odgovarjam. Da, skoval sem boljšo sabljo boljšemu junaku, Arbanasu Musi. Ko je udaril po naklu, je razsekal naklo, a pod naklom še trdi kamen do tal.«

Je dejal kraljevič Marko: »Nastavi roko, kovač Novak, da prejmeš zasluženo nagrado!«

Prožil je roko kovač Novak, a je dobil po njej plačilo krvavo z ljuto sabljo. »To je zato, kovač Novak, da ne

kuješ več sablje ne boljše ne slabše, ne za boljšega junaka ne za slabšega. Eto ti sto zlatih cekinov, ne bo ti treba prositi, dokler boš živ!«

Kraljevič Marko je zasedel šarca in odjahal v ravno primorje na junaški boj z Arbanasom Muso. V zoro tretjega dne, na svete nedelje dan, so mu ga izsledile oči. Na vrancu je sedel z nogama navskriž, svoj silni buzdo van je metal v oblake in ga lovil v roko. Za kraljeviča Marka ni imel pogleda ni s krajem očesa.

Prijaše mu bliže kraljevič Marko, tako blizu, da mu je šarec stopil na senco. »Holaj, junak Musa, ukloni se mi s pota, ukloni se mi in pokloni!«

Odgovoril mu je Musa: »Poznam te, kraljevič si Marko. Ne išči boja, kraljevič Marko! Draže mi je, da pojaševa na rujno vino in žolto rakijo. Pomni, kaj ti pravim; car ni hvaležen! Devet sem mu služil let, pa si nisem prislužil ne orožja ne kopja niti ne plašča. Ni ti se ne nadjaj zahvale!«

Kraljevič Marko mu je zaklical vdručič: »Junak Musa, ukloni se mi s pota in se mi pokloni!«

Mu je odgovarjal Arbanas Musa: »Kraljevič Marko, ne išči z menoj boja, ako nisi naveličan življenja! Ne misli, da se ti uklonim! Rojen si bil v gradu kraljevem, na mehki blazini, povijali so te z zlato svilo, hranili te z medom in sladčico. Meni pa je bila mati pusta pastirica, v trdo haljo me je zavijala v mrzli zimi, z robido bodečo me je povijala, z ovčjim mlekom me pojila. Pa me

je vendar učila in zaklinjala, naj se nikdar nikomur ne uklonim z nobenega pota.«

Mu je vtretjič zaklical kraljevič Marko: »Junak Musa, ukloni se mi s pota in se mi pokloni, pokloni se mi in vdaj! Ali se mi postavi nasproti na junaški boj!«

Musa je začul Markove besede in se je z grohotom zasmejal. Spodbodel je konja vranca, da se je razigral daleč po širokem polju, že se je v diru vračal, da se postavi kraljeviču Marku nasproti na junaški boj. Kakor iz trde skale mu je stal vranec in ni se genil.

Dobro je nameril kraljevič Marko bojno kopje, da mu ne zleti ne previsoko ne prenizko, ampak pogodi Muso naravnost v srce.

Toda je bil vranec pod Muso večč junaškemu boju, Marko je vrgel, vranec je skočil v viš, pod vrancem je zletelo Markovo kopje.

Zdaj je meril Musa in vrgel. Ali je bil tudi šarec pod Markom vajen boju, zleknil se je po zemlji kakor šarena kača, preko Markove glave je cilj zgrešilo Arbanasovo kopje.

V zeleni travi sta ležali bojni kopji, brez rane sta bila junaka.

Ročno sta oba potegnila okovani sablji in se naskočila. Treskalo je jeklo, plamen je švigal izmed udarcev, izlomila sta si dobra junaka z dobrima sabljama dobri sablji do držaja in do desne roke, na devet kosov se je razletela sablja kraljeviča Marka, na trideset sablja

Arbanasa Muse. V zeleni travi sta ležali obe, brez rane sta bila junaka.

Še sta popadla vsak svoj buzdovan in se mahala, da je grmelo in bobnelo in je jeka odgovarjala od gore. Buzdovanoma so se polomila zlata peresa, vrgla sta ju v zeleno travo, ali rane si drug drugemu nista zadala.

Pa sta skočila junaka raz konja, s trdo pestjo se prijel za junaške kosti in se pognala po zeleni travi, da se je tresla pod njima zemlja.

Nameril se je bil junak na junaka, črni Musa na mrkega Marka, drug ni mogel ugnati drugega. Rvala sta se kakor besna leva, rvala sta se dolgega letnega dne od hladnega jutra do vročega opoldne. Musi se je cedila bela pena, kraljeviču bela in krvava.

Kraljevič Marko je zbral in napel vse sile, da podere Muso – ni ga premaknil ne za las. Odnehajo kraljeviču Marku trudne kite, tedaj se vrže nanj s težo svojega telesa Musa, z jekleno ga objame silo in Marko omahne v zeleno travo. Zmagovito je zarjul Musa in kleknil Marku na prsi, da mu konča mlado življenje.

Kraljevič Marko je zaveknil: »Kje si danes, posestri-ma vila? Ali mi nisi obljubila pri Bogu, da se mi znajdeš v pomoč, kadar mi bo sila najhujša? Ako mi ne pomoreš danes, nikdar več mi ne bo treba pomoči.«

Iz oblakov se mu je odzval glas: »Pozabil si, brate, mojo prepoved, da v nedeljah ne započenjaj boja. Varuj se, da se ti nedelja sveta ne osveti! In še, brate, ali ne bi

bila kraljeviču Marku sramota, da bi dva šla nad enega, ti junak in jaz vila? Pomagaj si sam! Kje imaš skriti bridki kači, ki sem ti ju bila dala mlademu?»

Musa se je zavzel, s kom v oblakih govori Marko. Ozrl se je kvišku. Tedaj pa je Marko brzo izza pasa potegnili skriti svetli nož in Musi razparal prsi od belega grla navzdol. Zgrudil se je Musa na kraljeviča, da je stokal kraljevič pod težo njegovega trupla, jedva se je izkopal izpod njega.

Kraljevič Marko si je oddihoval od težkega boja. Sedel je poleg premaganega sovražnika in gledal mrtvega junaka, kakšen je bil ustvarjen: trojna je imel rebra, pod rebri tri srca, eno je bilo krvavo in mrzlo kakor ledeni kamen, drugo je še bilo, na tretjem je spala ljuta kača.

Marko je uzrl spečo kačo; da jo prepodi, je stresnil mrliča poleg sebe. Kača se je zbudila, tedaj se je mrtvega Muse telo zvilo kakor v krču in se pognalo kvišku in se je mrtvi junak v grozovitih skokih metal po zeleni ledini.

Kača pa je izpregovorila in je rekla Marku: »Hvali Boga, kraljevič Marko, da se nisem prej zdramila, ko je bil Musa še živ! Stotero tebi gorje, ne bi bil odnesel žive glave!« To je rekla in odletela v planino.

Živega Muse se ni bal kraljevič Marko, mrtvega ga je bilo groza.

Porušil je Musin grad, nakopičeno blago razdelil vdovam in sirotam v ravnem primorju, z Musino glavo se vrnil pred carja.

Car ga je zahvalil in počastil z neštetim blagom in vrhu blaga s tremi gradovi, ali Marku ni bilo mar darov, hitel je v beli Prilip, da pozdravi staro majko in preljubo sestro Baro.

Kraljevič Marko se je oženil

Sedela sta kraljevič Marko in ljuba mu majka v belem Prilipu, v mogočnem gradu, pri skromni večerji in sta prijazno govorila. Nalila je majka sinu kupo, pa ko jo je nalivala, se ji je tresla roka, tri kapljice so kanile na prt. Nasmehljala se je majka in je rekla sinu:

»O moj sinko Marko, ostarela ti je majka, trese se ji roka, ne more ti več služiti z vinom. Sestra ti skoro gre zamož, žuri se, oženi se, da še živa dočakam in sprejemem svojo namestnico!«

Dejal je Marko: »Mila mi stara majka, devet sem prehodil kraljevin in deseto turško carevino, pa je nisem našel devojke, da bi bila zame junaka in da bi bila tebi vredna pomoč in zamena.«

Tako je govoril Marko, ali v nemar vendar ni pustil besed svoje ostarele majke. Opominjalo ga je velo njeno lice, opominjala ga je trudna stopnja njenih nog, pa se mu je oziralo oko, ali si uzre kod nevesto, katera bi bila zanj in bi bila tudi za majko.

Zgodilo se je, da je šel kraljevič Marko zgodaj v jutro na lov v planino. Vodila ga je pot po zelenih gozdih mimo hladnih jezer, s sabo je nosil lok in pozlačene puščice in ga je spremljal verni sivi sokol, da mu pomaga loviti zlatokrilih utev. Ali mu ni bila mila lovska sreča, sonce se je pomikalo na opoldne in še je bil Marko brez plena.

Truden in ozlovoljen se je zleknil pod zeleno jelko. Prevezla ga je gozdna tihota in zmagal ga je kratek spanec.

Pa ko se zopet zbudi, kako mu ostrme oči: ob nasprotnem bregu planine na jasni tratini je rajalo kolo belih vil, vladala je kolu vila Nadanojla, gospa vseh vil one planine.

Jo gleda kraljevič Marko in vidi njeno milino: Nadanojla se zasmije – kakor da je zasijal niz belih biserov; Nadanojla pogleda – kakor da je pogledal verni sokol; Nadanojla vodi kolo – kakor bi lahno stopala vitka pávica! Zaigra Marku v prsih srce, šine mu v glavo misel, pozove sokola in mu tiho govori: »Sivi moj sokol, vedno si mi verno služil, služi mi še danes, lep pričakuj dar: do kolen noge, do ramen ti pozlatim krila. Vzigni se k nebu pod oblake baš nad kolo belih vil, tedaj padi navzdol in ugrabi vili Nadanojli, ki vodi belo kolo, ugrabi ji krila in z glave nakit in jih donesi meni, gospodarju!«

Čul je sokol gospodarja in je ubogal ukaz. Vzpel se je k nebu, vil se više in više nad kolo belih vil, nad glavo

vile Nadanojle, že je padel nizdol nagel kakor kamen in je ugrabil vili Nadanojli krila in z glave nakit in jih nesel gospodarju.

Bela vila je za njim hitela in klicala: »Sokol, oj sokol kraljeviča Marka, vrni mi, kar si mi vzela, lepega se nadaj daru, pozlatim ti do kolen noge, do ramen krila, še ti obesim zlato kolajno na vrat!«

Ali sokol se ni menil za njeno klicanje, žuril se je, da je priletel k svojemu gospodarju in mu izročil dragoceni plen.

Kraljeviču Marku se je smejalo junaško srce in je krenil in se vračal proti domačim dvorom.

Z brzim korakom ga je sledila vila Nadanojla in ga rotila in prosila, da ji vrne krila in z glave nakit, vilinsko njeno moč. Kraljevič Marko se ni vdal. Pa je milo vekala: »Kraljevič Marko, vsaj to me usliši, da ne izdaš svojcem in družini moje sramote, da sem vila Nadanojla in kako si me ujel!«

Smilila se mu je. Izpustil je ni preljube iz svoje oblasti, ali ko sta dospela domov in je vse začudeno gledalo krasoto in milino njegove spremljevalke, ni povedal drugega, ni povedal več, nego da si je izbral nevesto po svojem srcu in po željah majke in jo privedel, da jo poroči. Prijazno sta jo sprejeli ostarela majka in ljuba mu sestra Bara.

V srečnem zakonu jima je preteklo leto dni. Tedaj pa je kraljevič Marko slavil trojno slavlje: prvo slavlje, da mu

je verna žena podarila zlato jabolko, željnega sina, drugo slavje, da je sestro Baro vdajal v ravno ogrsko deželo svetlemu ogrskemu kralju, tretje, da je praznoval krstno ime svojega rodu.

Za bogato mizo je sedela sijajna gospoda, med sijajno gospodo presijajni svatje, poslani od svetle ogrske krone po nevesto, veselila se je gospoda trojnega slavja in mu nazdravljala. Govorica se je sukala in je nanesla na ženitve in so se plemeniti gospodje okoli bogate mize zaporedoma hvalili, kje se je kateri oženil.

Pa je prekipelo kraljeviču Marku srce preko ust in je izdal: »Moja gospa je vila, vila Nadanojla! Vila mi je ljuba žena, mila mati mojega sinka!«

Vsi so ostrmeli in utihnili, majka in sestra pa sta obledeli in zardeli od ponosa in je sestra hitela k vili v belo kamrico: »Ljuba in preljuba mi vila od planine, brat je povedal, kdo si. Draga si mi bila, še dražja si mi. Ali čuj, kar te prosim! Ti znaš in moreš, svetuj me in nauči, da lepa in srečna dospem čez divje planine, čez daljne ravnine pred oči svojemu svetlemu ženinu!«

Vila se je prepadla. Toda je prikrila svojo boleost, objela je sestro svojega moža in ji storila po volji: razpletla ji je črne lase, vanje je vpletla srebro in zlato, oblekla jo v žolto svilo, lepo jo nakitila, še lepše jo svetovala: »Dokler te bo vodila strma pot po ozkih stezah, po divjih planinah, privijaj in podvijaj na konjiču žolto svilo k sebi in pod sebe, da ti je ne trgata veja in grm; bisere

pa skrij v nedrije, da ti ne popokajo od jarega sonca. Ne glej na desno, ne glej na levo, le tiho zri predse in nema in gluha naj jaše kita sijajnih svatov: volk biva v planini in hajduk! Čim pa prijahate na široko ogrsko polje, spusti žolto svilo po konju navzdol, da se bo dotikala tal, in naobesi si bisere, da ti bodo sijali v soncu. In vriskajo naj svatje in pojo naj bobni in svirala. Tako te zdravo, lepo in ponosno sprejme tvoj svetli ženin. – Ali kaj te prosim, draga moja zalva! Stopi k bratu, milemu mi možu, in reci, da ga jaz vila pozdravljam. Došle so mi na slavje bele vile iz zelene planine, moje drugarice; čuj divno njih kolo pred našimi dvori. Reci bratu, milemu mi možu, naj mi da krila in nakit za glavo, da stopim med vile, mile moje drugarice in jim vodim belo kolo na moje veselje in na veselje nas vseh in da vidijo ogrski svatje, kako rajajo vile.«

Obljubila je Bara in storila in je bratu sporočila in kraljevič Marko je hitel v svojem ponosu in je prinesel svoji ljubi krila in nakit za glavo.

S krili in nakitom je vstopila Nadanojla pred ponosne dvore v vrsto vil drugaric, prijele so se za bele roke in zarajale kolo, a sijajna gospoda je gledala z oken in se divila krasoti.

Trikrat je Nadanojla obrnila vilinsko kolo, a četrtič je poletela v zrak, z njo vse drugarice, in še je zaklicala: »Gospodar moj, kraljevič Marko, ali sem te prosila, nikar se ne hvali, da si poročil belo vilo? Ali si me

poslušal? Zbogom, moj gospodar! Zapuščam ti najino dete, preljubo moje zlato jabolko, še mi bo briga zanj. Ti, kraljevič Marko, pa me ne boš videl nikdar več.«

Že se je kita belih vil izgubila v zeleno gorico v svetle megle. Tiho in tužno se je končalo slavlje tega dne.

Bridko je tožil, gorko je vokal junak Marko za svojo ljubo. Klel je vino in jezik, ki sta mu zapravila srečo. S solzami je oblival zapuščenega sinka.

Ali mali sinko ni bil zapuščen. V gluhi nočni dobi mu je prihajala mati, previjala ga je in hranila, pestovala in zibala in sinko je rasel in se redil. Drugemu pa se nikomur ni prikazovala vila.

Tako je zopet preteklo leto pa je gnal kraljeviča Marka spomin na srečnejše dni v planino. Po zelenih gozdih, mimo hladnih jezer ga je nosilo hrepenenje, s sabo je imel lok in pozlačene puščice in spremljal ga je verni sokol. Sonce se je pomaknilo na opoldne, truden je legel kraljevič Marko pod zeleno jelko in je zadremal.

Ni dremal dolgo, pa ko se zdrami – ali ga vara sen, ali je istina: na jasni tratini ob nasprotnem bregu planine raja kolo belih vil, a vodi jim kolo vila Nadanojla, preljuba mu žena.

Hitel je kraljevič Marko in govoril: »Sivi sokol, zvesta moja ptica! Vedno si mi bil poslušen, še bolj mi bodi danes! Zaleti se v nebo pod oblake nad kolo belih vil, ondi padi in ugrabi vili Nadanojli, svoji mili gospe, vilinska krila in z glave nakit!«

Ni še izpregovoril kraljevič Marko, že je zletel sokol, vil se više in više pod oblake nad kolo belih vil. Kakor strela je šinil navzdol, s krili in z nakitom se je vrnil h gospodarju.

Vila Nadanojla je zapustila kolo svojih belih sester in tiho sledila za sokolom, ni ga klicala, ni ga pozivala, da ji vrne ugrabljeno vilinsko moč.

Pod zeleno jelko je bil zanetil kraljevič Marko plamenči ogenj, vanj je vrgel vilinska krila in nakit in jih sežgal v puh in pepel. Ni mu branila vila ne z roko ne z besedo.

Brez prošnje, brez tožbe ga je spremila domov, a ob zibelki malega sinčka se ji je otajalo srce, z belimi rokami je objela moža in gospodarja okoli vratu in mu poljubila junaško lice. Ostala mu je verna žena, sinčku ljubeča mati. Srečno so živeli brez žal besede, brez žal misli vse do smrti.

Sveta Nedelja

Kraljevič Marko je bil junak. Nihče mu ni bil kos, pa je mislil, da ni nad njim moči in da zanj ni zakona.

Zgodaj v jutro pred zoro in dnem se je napravil na lov v zeleno planino.

Majka in verna ljuba sta mu branili: »Ne hodi, Marko, nedelja je danes, ukazana od Boga in posvečena Bogu! Tudi gozdna žival naj ima svoj blaženi mir po zakonu božjem!«

Kraljevič Marko ni poslušal in ni slišal, kaj mu govorita majka in ljuba. Mudilo se mu je, ni se dotaknil z vodo lica, da se umije, ni se dotaknil s prstom čela, da se prekriža, le kar šarcu v sedlo in s psi in sokoli iz belih dvorov na bistri lov.

Dospo v zeleno goro in kraljevič Marko izpusti pse in sokole. Zaženo se psi po bregu, švignejo sokoli vrh planin, kraljevič Marko na šarcu pa posluša njih vik in krik in čaka lovske sreče.

Čaka in pričaka. Zašušti grmovje, kraljevič Marko misli, da so mu psi pripodili sivega volka, prime

buzdovan in se okrene: ni bil volk, bila je pisana kača, že je šinila v kraljeviča Marka in se mu ovila okoli belega vratu. S tankim telesom mu je zadrgavala vrat, s strupeno glavo mu merila oči.

Kraljevič Marko se je prepadel kakor nikoli. Jekleni prsti so mu oprijeli sovražno žival, da jo odtrgajo od vratu; zaman so si prizadevali, kača ni odnehala, le tesneje je davil njen ledeni kolobar.

Pognal je kraljevič Marko šarca s planine, vedel je šarec zakaj in je bežal – šest sežnje v daljavo je meril vsaj njegov skok in štiri sežnje v viš. V prahu in iskrah, v potu in penah sta se pripodila pred bele dvore, vrata so bila zaprta.

Na vse grlo z davečim se glasom je klical Marko: »Otvori mi vrata, stara mi majka, ali sedaj ali nikoli, že mi pojema jadna duša.«

Čula je majka in je prihitela k oknu. Ugledala je sina: okoli belega vratu se mu vije pisana kača – tako se je prestrašila starka, da se je onemogla zgrudila na trda tla in je obležala kakor mrtva.

Še je klical kraljevič Marko verne sluge. Videli so verni sluge gospodarja, na gospodarju strupeno smrt, pa so se žurili, da zapró še okna, in so bežali in se zaklenili v obokane kleti.

Vikal je Marko in lovil je sapo: »Nadanojla, draga moja ljuba! Ako še spiš mlada na mehkih blazinah, zbudi se, skoči kvišku na lahke noge, hiti, odpiraj mi bele dvore ali koj ali nikoli, skoro izdahnem zadnji dih!«

Mlada Nadanojla se je zbudila in je planila k oknu. Ljuto je zakričala, ko je videla Marka in kačo, ali je skočila, da je Marku odprla vrata in mu pomagala s konja.

Kraljevič Marko ji je tiho govoril: »Ljuba moja draga, ne vekaj! Mudi se! Le snemi si z grla svileni ruto, varno si z njo omotaj desnico, trdno primi strupeno kačo, reši me je, skoro omagam!«

Drhtela je Nadanojla in ubogala. Ali prešibka ji je bila roka, da bi zmogla, česar ni zmogel kraljevič Marko.

Stekla je Nadanojla v svojo belo kamrico in je zopet pritekla. V naročju je držala ljubega sina in je z njim pokleknila, pomolila je k Bogu in se poklonila sveti Nedelji. In še je milo zaklinjala kačo: »Kačica, ki si mi sestra po Bogu! Ne zadavi mi kraljeviča Marka, da ne bom vdova, da ne bo sinek sirota! Kdo bo naju hranil, kdo naju branil, naju in ostarelo majko! Ako ne moreš drugače, sestra, pogubi mene mesto njega!«

Pa se je rahlo odmotavala pisana kača Marku z belega grla in se spuščala v zeleno travo in tako je govorila: »Ko me zoveš sestro, ne boj se me, Nadanojla! Jaz nisem strupena kača, jaz sem sveta Nedelja. Poslana sem od Boga Marku za kazen, ker je šel na sveti dan lovit, niti se ni dotaknil z vodo lica, niti s križem čela. Le tvoja prošnja ga je rešila.« Krilata je odletela v planino.

Kraljevič Marko je bil junak, ni bilo junaka na svetu, da je njemu kos. Ali je spoznal v svojem srcu, da tudi nad njim je višja moč in tudi njega da veže božji zakon.

Črni menih

Zopet je slavil kraljevič Marko svoj krstni dan, šibila se je svetla miza pod jelom in pilom, okoli so sedeli gostje sloviti in siromašni, vsi enako čaščeni, vsi enako postreženi, in veselje je vladalo po vsem belem dvoru.

Pa se pripodi skozi grajska vrata jezdec, turški je bil vojak, ne prahu ni stepel s sebe, le koj pred kraljeviča Marka, da mu izroči pismo.

Kraljevič Marko je lomil pečat, razgrinjal pismo, ga bral in prebral, pogledal je svojo verno ljubo in je vzdihnil.

Ga vpraša verna ljuba: »Od kod ti pismo, moj gospodar? Da bi v ognju izgorelo! Ni prvič, da ti prihaja, ali je prvič, da nad njim vzdíšeš.«

Odgovori ji Marko: »Kliče me svetli car na vojno z mrko arabsko zemljo, da mu vodim hrabro četo. Nočem in ne smem, da mu odrečem. Ali svojo srečo puščam tukaj, tebe in sina – kdo vaju bo čuval!«

In še jo je učil, kako naj sebe varuje in dete, ko ne bo njega. Iz belih dvorov naj ne stopa v prosto polje, težkih

vrat naj ne odpira v trdnem zidu. Nikar nikomur jih naj ne odpre drugemu nego njemu, kadar se vrne. Njegovo znamenje bo na bojnem kopju zlato jabolko; preko trdnega zida ji ga bo molel, po tem znamenju da ga bo spoznala.

Brisala si je solze Markova žena in ga zvesto poslušala. Poslušal pa je Markove besede tudi Minja, gospodar iz Kosturja, ki mu je junaško oko ves čas viselo na milini Markove gospodinje.

Gostje so vstali, poljubili so se z gospodarjem in se poslovili, kraljevič Marko pa je pokoren presvetlemu carju zapustil svoje bele dvore in v njih svojo mlado srečo in odjahal se vojskovat v mrko arabsko zemljo.

Že se je pletla vojna tri dolga leta, Marku se jih je zdelo devet, in je kazalo, še četrtega bo treba leta, da se zmaga konča.

Pa se zgodi, da je kraljevič Marko tužen sedel pred šotorom, mile misli so mu begale tja v daljni Prilip, kar mu zacvrči nad glavo ptica lastovica in mu spusti na koleno drobno pisemce. Zacvrči in odleti.

Junak se je zavzel in obšla ga je zla slutnja.

Pismo je bilo od njegove verne ljube in je govorilo tako: »Duša moja, kraljevič Marko! Ali ne veš, ali se ne brigaš, da so ti tvoji beli dvori oplenjani? Mrtva ti je majka, tvoja ljuba je zarobljena. Najino dete malo, preljubo, ne vem, ali je živo ali je mrtvo. V oblasti sem Minje Kosturanina. Z zvijačo se je ukradel v tvoje trdne

dvore, zlato jabolko na bojnem kopju mi je molel preko zidu in govoril tvoj glas, da sem mu odprla. S silo me je odvedel v Kostur, v trdni svoj grad. Pred gradom mu raste žolta naranča, pod njo sedi tvoja verna ljuba, solze lije krvave, vanje pomaka pero, da ti piše to pismo.«

Kraljevič Marko je pismo prebral in ga nesrečnik razumel in je stopil pred svetlega carja. Ni še izpregovoril besede, že ga je vprašal car: »Kaj ti je, hrabri Marko, da ti je prepadel junaški obraz?«

»Kako mi ne bi, gospodar,« je odgovarjal Marko. »Tri dolga leta – zdi se mi, da jih je devet – se vojskujem zate v mrki arabski zemlji. Tačas mi je doma Minjo od Kosturja oplenil bele dvore, pogubil sivo majko in odvedel verno ženo. Moj zlati edinec mali, preljubi, ne vem, ali je živ ali je mrtev. Odloči, gospodar, ali me osvetiš ti ali se osvetim sam.«

Svetlemu carju je bilo žal hrabega junaka in mu je govoril: »Ne toguj in ne toži, sinko! Od devetih pokrajnin, najširnejših in najbogatejših, ti zapišem davek; majka ti je bila stara, sojena ji je bila smrt; pa ko si ob ženo, glej, deset imam hčera, vzemi si, katero si voliš! Vse, kar si izgubil, ti bogato nadomestim.«

Kraljevič Marko je zmajal z glavo: »Kaj mi hoče tvoj davek, krvavi pot se ga drži in bridka solza kmeta siromaka – nočem, da bi me klel! In kaj mi je deset tvojih carskih hčera, ko živi in me kliče verna moja žena!«

Še mu je dejal car: »Poznam Kostur grad. Tri leta sem stal pod njim z izbrano svojo četo, pa mu nisem videl

niti vrat, kam li da bi ga zavzel. Trden je Kostur. Toda ako ne odnehaš, še leto dni mi verno služi, potem te pustim in blagoslovim in ti dam tristo svojih janičarjev, da si z njimi ogledaš Kostur grad in njihovega gospodarja.«

Mrko je zrl predse kraljevič Marko, ko je poslušal carjeve besede: »Ni mi do tvojega blagoslova, ni mi do tvojih janičarjev, na svojo desnico se zanašam in na svojo pravico.«

Ni več vprašal, ni več čakal, še tisto uro je zapustil carjevo vojsko in je šel in ni počival, da je prišel na Sveto goro med svete menihe. Ondi je prosil in so mu dali, da se je preoblekel v črnega meniha. Pod haljo pa si je pripasal okovano sabljo. Tako je odjahal, da je prihajal pred trdni Kostur, mrak je padal na zemljo. Pred gradom je stala žolta naranča, pod narančo je sedela mlada sužnja, predla je svilo na zlato vreteno in zraven lila grozne solze.

Zarezgetal je konj, zdrznila se je mlada sužnja. Plahi pogled ji je begal na konja, od konja na bradatega meniha, od bradatega meniha nazaj na konja.

Črni menih jo ogovori: »Lepa gospa, uhitela me je tema, ustavila mi je pot. Ali je moči, da nočim nocoj to noč v varnem tem gradu? Ob beli zori odjaham naprej.«

Mlada sužnja je stopila pred gospodarja: »Gospodar, pred grajski prag je prišel in prosi črni menih, ali sme nocoj to noč nočiti v gradu.«

Minja, gospodar od Kosturja, je bil vesele volje. Ukazal je slugam in so sluge priskočili, da pomagajo svetemu

možu s konja. Branil jim je črni menih: »Nikarte, mila moja deca, ne dotikajte se me, bole me stare kosti! Huda je bila ježa na konju kraljeviča Marka!«

Mlada sužnja je tiho zaihtela, beli roki je ovila konju okoli vratu, kakor bi se sloka kača ovila okoli debla v šumi.

Meniha pa so peljali v bele dvore, da se je poklonil gospodarju. Gospodar ga je posadil za bogato mizo, mlada sužnja mu je služila s hladnim vincem.

Služila mu je, po bledem licu so ji lile neme solze.

Karal jo je Minja gospodar: »Kaj se upiraš, sužnja nesramna, kaj me tožiš, klevetnica, in me obrekuješ gospodarja častitemu gostu s svojimi solzami?«

Mlada sužnja je odgovorila: »Ne upiram se in te ne tožim, gospodar, le za kraljevičem Markom mi teko solze. Spoznala sem mu vilinskega konja šarca, ne vem, kje je poginil on, ki mu je bil šarec verni drug.«

Minja od Kosturja se je zavzel in je hitel in vprašal starca meniha: »Oče menih, od kod ti kraljevičev konj?«

Menih je odgovarjal: »Ob carjevi strani se je Marko hlabro bojeval v mrki arabski zemlji. Ni bila junaku sreča mila, težke je zadobil rane. Bolnega sem lečil v našem samostanu, umirajočega sem spravil z Bogom. Ni imel junak ne pare denarja, pa mi je poklonil šarca za pokoj svoje duše.«

Minji od Kosturja so se zasvetile oči. »Skoči sužnja,« je velel, »na, ključ od skrinje, napolni čašo s cekini,

podaj jo očetu menihu, da mašuje za blagor onega, ki je kraljeviča Marka ubil.«

Šla je sužnja in nasula zvrhano čašo žoltih cekinov, nudila jo je menihu, ali ni govorila, kakor je bil ukazal gospodar, ampak je dejala: »Na, črni menih, mašuj zame, da skoro sledim za Markom, mašuj za onega, ki ga osveti!«

Razljutil se je gospodar. Šinil je pokonci in udaril mlado sužnjo v blede lice, da jo je zalila rdeča kri. In še je drugič zamahnil z roko, ali jo je prestregla trda pest meniha: »Minja od Kosturja, tako se ne bije žene kraljeviča Marka!«

»Ni mu žena, ko ni več Marka!« je viknil Minja.

Črni menih si je z brzo roko snel brado, že je z drugo izpod halje potegnil damaščanko: »Še mu je žena, Minja od Kosturja, to ti pravim jaz, ki sem kraljevič Marko. Kje ti je sablja, da se braniš!«

Bliskali sta se sablji, vriskalo je jeklo, tresel se je grad. Borila sta se za glavo in življenje, v junaškem boju je zmagala pravica in ubila krivico, zmagal je kraljevič Marko nad gospodarjem od Kosturja.

Ukazal je kraljevič Marko slugam: na deset konj so natovorili blaga, toliko ga je bil Minja od Kosturja oplenil iz Prilipa grada.

Proti belim svojim dvorom je jahal kraljevič Marko. V naročju mu je slonela verna ljuba, objemala ga je in se mu smejala, a zraven je točila solze in rotila božje sonce:

»Oj sonce, ti nebeški potnik, ki hodiš preko sel in mest, ali si videlo kje najino siroto, najinega sina edinca? Ali je gol, ali je oblečen? Ali je bos, ali je obut? Ali je gladen, ali je nahranjen? Ali je živ, ali je mrtev?« Zadremala je Marku v naročju verna ljuba, utrujena je bila od groze in solz in iznenadenja.

Prijahal je kraljevič Marko preko zelene gorice, že ga je daleč pozdravljala beli Prilip. Kar mu zastavi pot dečko, gologlav in bos, raztrgan in mršav: »Neznani junak, ali veš in mi poveš, ali še živi kraljevič Marko, kod hodi in kje biva?« Čula je glas in besede, že se je zdramila verna ljuba Markova, že je zdrsnila s konja in milovala dečka in ga dvignila k Marku: »Gospodar in soprog, glej svojega sina!«

Srečni so dospeli pod domače krove.

Posestrima vila

Kraljeviču Marku se je sredi noči sanjalo in je videl ptico prepelico, letela je pod sinjim nebom, poleg nje sta leteli drobni dve lastovici, vse tri je podila jata mrkih ptičev, na čelu jim črni gavran.

Premišljal je kraljevič Marko svoj sen, dvignil se je, užgal je luč in je poklical svojo verno Nadanojlo, ali mu more razložiti, kar se mu je sanjalo.

Verna ljuba ga je poslušala, hitro mu je razložila in razodela: »Ptica prepelica je tvoja posestrima, vila pogorska, drobni lastovici sta nejakim hčeri, jata mrkih ptičev – čuj, Marko! – je tridset Arabov. Vodi jih črni glavar, v zeleni planini so ugrabili jaderno ti posestrimo.«

Kraljevič Marko je skočil na noge: »Verna mi ljuba, hiti in opremi mi mojega šarca, da zajamem črnega gavrana in njegovo jato še v zeleni planini in iz rok mu otmem jaderno žrtve, preden z njimi uteče v širno arabsko zemljo.«

Nadanojla se je žurila v konjske hleve, da ustreže Markovemu ukazu. Ali šarec je ni pustil blizu, strigel

je z ušesi, bíl je s kopiti, grizel z zobmi. Vrnila se je in je plakala: »Marko, dobri moj gospodar, odpravljaš se v smrt, šarec se brani na pot.«

Kraljevič Marko se je smejal: »Ne boj se! Ne smrti, le težkega boja se nadja šarec.«

Sam si je šarca osedlal in obuzdal, lepo se je poslovil, na hrbtu svoje zveste živali se je pognal uren kakor vihar iz belih dvorov v temačno jutro. V široko gorovje ga je nesla pot z grebena na greben.

Dve je premagal planini pred zoro in dnem, na tretji mu je osvanilo sonce; na tej planini je bilo vili pogorski in njenim družicam vajeno rajališče. Kraljevič Marko se je oziral naokoli – nikoder ni bilo sledu ne za posestri-mo milo ne za arabskimi sovragi.

Stopil je s šarca, povzpел se je najvišji jelki v vrh in gledal preko bregov v daljne daljave. Pa zagleda daleč v ravni poljani v sončnem blišču – bilo je kakor bela gruda snega. Ali ni bila gruda snega, v toplem soncu bi se raztopila – bil je šator iz svetle svile. Pred šatorom se kreta trideset Arabov; štirje drže plemenito arabsko kobilu, zakovane ima noge z okovi, pa jo vendar komaj vladajo štirje Arabi.

Kraljevič Marko se je s skokom spustil z visoke jelke, že je sedel na šarcu, že ga je gnal po strmi planini navzdol, po ravni poljani naprej.

Pod svilenim šatorom na dragoceni preprogi na mehkih blazinah je počival črni glavlar. Poleg njega je sedela

vila pogorska z nekajima hčerkama, solze so se ji usipale po bledem licu kakor biseri po beli svili.

Izpod čela jo je gledal črni glavar in se ji rogal: »Čemu tožiš, vila pogorska? Veseli se: belo ti je lice, pa so i meni beli zobje, lep sva par! Poljubi me, objemi me!«

Bela vila ga je zavrnila: »Nikdar, črni Arabin, dokler hodita svojo pot sonce in mesec in se ne prelomi nebo! Gad naj te poljubi med oči, črna zemlja te objemi! Zanašam se na milostnega Boga, da mi pošlje rešitev, in še se zanašam na junaka Marka, da mu sen razodene mojo kruto nesrečo.«

Grohotal se je črni Arabec: »Šibka je tvoja tolažba, vila pogorska: visoko je Bog, daleč je kraljevič Marko.«

Ni še izpregovoril, že je čul pred šatorom besni rezget kobile. Trla je železne spone, v kraj so odleteli štirje arabski čuvaji – zagledala je bila Markovega šarca.

Iz šatora se je žuril črni glavar. Videl je junaka in se ustrašil. »Ajte, arabska deca, ujemite mi kraljeviča Marka, trideset vas je! Na hrbtu mu zvežite roke in mi ga priženite!«

Kraljevič Marko mu je zaklical: »Arabski glavar, črni gavran, mar ti ni sramota: tridset na enega! Daj, zajahaj plemenito kobilo, daj, da se ogledava sama, če si junak!«

Izpred šatora je gledala vila pogorska in je pozdravljala in blagrovala zvestega pobratima. Črni glavar ponosen ni mogel drugače, zajahal je kobilo, sprejel je

boj. Zasmehoval je kraljeviča Marka: »Nesrečnik, ko si zapustil svoj Prilip, ali si se poslovil od gradu, od verne ljube, od milega sinčka? Nikdar več jih ne bodo videle tvoje oči.«

Odgovoril mu je kraljevič Marko: »Skrbi zase, črni gavran, jaz ne kanim, da danes poginem!« In je potegnil vitko bojno kopje, pomeril je in ga vrgel v Araba.

Črni glavar je bil vaju boja. Ni se genil, z roko je ujel kopje, med prsti ga zlomil na dvoje.

Zdaj je z brzim zahitljajem sprožil v Marka svoje kopje črni glavar. Pa je Markov šarec klecnil na sprednji nogi in Marku prek glave je žvižgnilo smrtonosno orožje.

Primeknila sta se s konjema drug drugemu, potegnila sta sablji in se udarila. Kamor je udaril kraljevič Marko – kakor bi palil plamen; koder je udaril črni glavar, brizgala je rdeča kri.

Sedemnajstkrat sta se popadla, sedemnajst je prejel Marko ran.

Čutil je, da mu pešajo moči, pa je govoril šarcu: »Šarec, moja desna roka, kje so tvoje sile, ali ne vidiš, da ti gine gospodar?«

Tedaj se je šarec vzpel na zadnji nogi in je skočil kobilu v prsi, z zobmi jo je zgrabil rezgetajočo za ušesa, s težo svojega života jo je prevrgel, trikrat se je prevalila, pod kobilo je obležal strt in stlačen črni glavar.

Priskočilo je trideset Arabov, ali se je kraljevič Marko zapodil nadnje. Tiral jih je kakor lovec perutnino, paral jih je kakor volk ovce, motal jih je kakor veter veje, sekal jih je kakor kosec travo. Enega samega je pustil, da domov nese glas o zlem koncu glavarja in njegove čete in o kraljeviča Marka slavi.

Z ranami pokrit se je vrnil kraljevič Marko k belemu šatoru.

Vila mu je prijela šarca in mu pomagala na tla, da je legel v mehke blazine. Hvaležna je hitela in je poletela v strmo planino po lekovitega bilja, komaj je odletela, že se je vrnila, izmila in obvezala je pobratimu rane in ga izlečila.

Zdrav se je vrnil kraljevič Marko v svoj beli Prilip. V strmi planini v vrhu najstrmejšem, skritem v oblakih, je ostala vila pogorska s hčerkama nekajima, ljubima.

Ali aga

Krasen je carski Carigrad, proti carskemu Carigradu sta jahala dobra dva pobratima, kraljevič Marko in vojvoda Miloš.

Prijahala sta mestu skozi vrata pa reče kraljevič Marko: »Pobratim moj Miloš, presedajo mi krvavi spori in jih ne iščem. Ženo imam in sinka Matijaža, v božjem miru si želim življenja z njima. Ali mi takó ne dajo Turki in iščejo, da me ujemo v spore in boj. Zato, moj pobratim, da sebi ohranim mir in drugim zdravje, bom hlinil težko boleost, ki mi jemlje moč za junaško orožje in junaški boj.«

Kakor je govoril, tako je kraljevič Marko storil. Zleknil se je bolen po svojem vernem šarcu in se mu naslonil na sedlo.

Jahata skozi carski Carigrad pa ju sreča carjev aga Ali, za agom trideset janičarjev.

Ali aga je spoznal kraljeviča Marka junaka: zaigralo mu je srce od veselja, da ga vidi bolnega, onemoglega. Ustavil ga je in mu govoril: »Stoj mi, kraljevič Marko,

in se mi postavi na junaško tekmo, da se meriva, da mečeva kopje. Ako ti Bog da in sreča in ti kopje dalje nese nego meni, tvoji bodo moji beli dvori, tvoje bo vse moje imetje v dvorih, tvoja bo verna žena. Ako te pa jaz nadstrelim, ne maram ti ne dvora ne kar je v dvoru ne tvoje ljube, le obesil te bom, kukavico, na suhi javor in ti vzal viteškega šarca.«

Kraljevič Marko je tiho besedil: »Pusti me, Turčin! Ni mi do tvojega streljanja. Težka me tare bolest, komaj se držim na konju, kam da bi junaški tekmoval.«

Turek ni poslušal Markovih besed. Zgrabil je Marka za desni kraj dolame, da ga ustavi. Pa je Marko potegnili izza pasa nož in odsekal haljo, koder jo je držal Turek v roki. »Ne ustavlja me, da grem bolen svojo pot!«

Ni hotel odnehati Ali aga, ujel je Marku levi kraj dolame – še levi kraj dolame je odsekal kraljevič Marko.

Pa se je Turčin rogal: »Zastonj te hvalijo, Marko, da si junak. Slabič si, da ni slabšega. Nisi junak, nisi od junaka. Odloži orožje, naj ga nosi, kdor je za orožje! Ti pa se vrni v beli Prilip in čuvaj prilipsko goved!« In je popadel viteškega šarca za vajeti, junaka Marka za prsi.

Kakor živ ogej je zdajci Marko planil kvišku. Spodbodel je šarca, besen je skočil šarec in preskočil Ali ago in trideset njegovih janičarjev. Bliskale so se kraljeviču Marku oči, kakor bi sekala sablja, in je dejal: »Ko me siliš, Ali aga, pa bodi po tvojih besedah!« In še je dejal pobratimu Milošu: »Da mi je v rokah tatarsko moje

kopje, devet belih sokoljih peres je v njem, še bolje bi nadstrelil ago, nego ga bom.«

Vojvoda Miloš je razumel besede; kakor lastovica je zletel na brzem konju preko ravnega polja.

Kraljevič Marko pa je zahteval in Ali aga ni mogel drugače, da sta šla pred kadija, turškega sodnika, da jima napiše in potrdi stavo, kakor jo je sam hotel Ali aga, da jima bo veljala obema trdna in enaka.

Ali aga se je zbal kraljeviča Marka čilega in čvrste-ga in se je kesal svojih oholih obetov; porinil je kadiju skrivaj dvanajst cekinov in mu govoril po turški: »Gospodin, tako zapiši, da veže stava za glavo le kraljeviča Marka, ne mene!«

Ali je razumel kraljevič Marko turški. Vrgel je pred kadija svoj buzdovan in je besedil: »Če nimam drobnih zlatnikov zate, moj sodnik, pa imam težki buzdovan, okovan z zlatom. Ko ga primem, že merim, ko merim, že zadenem, kogar zadenem, odveč mu je sleherno ma-zilo pa so mu odveč i zlati cekini.«

Kadi se je ustrašil, pisal je pravico in drhtela mu je roka.

Kraljevič Marko in Ali aga sta šla in stopila na ravno plan, da pričneta junaško tekmo. Za agom je stalo tride-set janičarjev, za Markom nikdo.

Reče Ali aga: »Hajdi, Marko, vrzi kopje, ko se pona-šaš, kako dober si junak, in si se hvalil samemu carju na dvoru, da krilatega orla pogodiš v oblakih!«

Kraljevič Marko mu je odgovarjal: »Dober sem junak, ali ti si starejši in se tebi tudi bolj mudi nego meni, zakaj ti si hotel in ti nisi odnehal, da se meriva. Hajdi, Turčin, in vrzi kopje!«

Vrgel je Turčin prvo belo kopje, dobro mu je zletelo, dobro in daleč. Meril je daljo, stodvajset je naštel korakov.

Za njim je vrgel Marko, bolje je vrgel in dalje, dvesto korakov daleč mu je zletelo v ravno plan.

Sproži Turčin drugo bojno kopje in se je trudil – letelo je in je zletelo nad tristo korakov, potem se je zabodlo v tla.

Vrže kraljevič Marko drugo kopje, nadstreli Ali ago, petsto korakov mu je preletelo.

Ko se je tretjega lotil Turek kopja bodečega, vse je napel sile. Kakor strela je švignilo daleč preko Markovega kopja, osemsto korakov je naštel Turek, režali so se mu beli zobje.

Tedaj pa se je pripodil vojvoda Miloš na konju, brzem kakor lastovica, in je prinesel tatarsko njegovo kopje.

Kraljevič Marko je vzel tatarsko kopje v roke, devet belih sokoljih peres je bilo na kopju, in ga je vrgel. Zletelo je kopje, neslo ga je devet belih sokoljih peres, v nedogledni daljavi je izginilo v prah in meglo.

Ali agi se je ulil potok solza. Zgrudil se je na kolena, prosil kraljeviča Marka in ga rotil pri višnjem Bogu in

pri svetem Ivanu: »Kraljevič Marko, kakor brat si mi, vzemi moje dvore in moje imenje, vzemi mojo verno ženo, le nikar me, brate, sramotno ne obesi!«

Kraljevič Marko se je tiho nasmejal: »Ko se bratiš z menoj, Ali aga, kaj mi ponujaš svojo ženo – tvoja žena, brate, mi je sveta kakor rodna sestra. Niti mi ni treba žene, ko jo imam doma verno in ljubo. Ne belih dvorov tvojih si ne želim, ne imenja v dvorih. Vse ti puščam, brate, vse ti oproščam, le enega ne: dolame, ki si mi jo raztrgal – dolamo mi daš drugo!«

Od veselja je Turčin objel kraljeviča Marka in ga poljubil. Peljal ga je s sabo v svoje gosposke dvore, tri cele dni ga je častil in gostil. Žena aginica mu je poklonila prelepo dolamo, poleg dolame košuljo, ki jo je sama bila vezla z zlatom. A ko se je kraljevič Marko poslovil, tristo junakov ga je spremilo do belega Prilipa.

Ali aga je ostal kraljeviču Marku najzvestejši pobratim vse žive dni.

Carjeva hči

Kruto, predrzno in oholo je bilo črno arabsko pleme, v nadlego in strah vsem sosednjim zemljam. Pa je bil med arabskimi glavarji eden, bolj je bil krut nego krut, bolj predrzen kakor predrzen, bolj ohol kakor ohol.

Kraj sinjega morja si je postavil grad, ob gradu stolp dvajsetih nadstropij, da mu daleč oznanja njegovo bogastvo in moč.

In si je izmislil in je sédel in napisal drobno pismo turškemu carju: »Gospodin car! Kraj sinjega morja se mi dviga grad, ob gradu stolp z dvajsetimi nadstropji, daleč se mu leskečejo v sončnih žarkih okna iz pisanega stekla; s svilo in baržunom so prestrte sobane, od zlata in srebra, od draguljev in biserov jim ne vidiš stene. Ali ti nimam ne majke ne sestre, da se mi šetata po sobanah, niti nisem oženjem. Čul sem, da imaš hčer, lepoto vseh devic. Gospodin car, pokloni mi svojo hčer za ženo, častil te bom kakor rodnega očeta! Ako hočeš, te pozivljam na junaški boj.«

Turški car je prejel pismo, prebral ga je in razumel. Pozval je predse svoje najboljše junake in jim razložil in ukazal, kakšen da napišejo oblastnemu snubcu odgovor: bridke sablje naj jim bodo peresa, pomakajo naj jih v njegovo rdečo kri, črna njegova koža naj jim bo za papir.

Odhajali so junaki, vrnili se ni nobeden, vsi so podlegli v boju.

Arabskemu glavarju se je volja ozlela. V knežja se je oblekel oblačila, opasal in oprtal je najboljše svoje orožje, vrgel se iskri svoji kobili na rame in odjahal pred carjevo prestolico.

Pred mestnimi vrati je zasadil svoje kopje, ob kopje privezal iskro kobilo, zraven kopja razpel si beli šator. A mestu, prestolici carjevi, je poslal svoj ukaz: Tukaj da ostane, dokler mu car ne da hčere za ženo. Mesto pa da mu mora dajati vsak dan jalovo ovco, vsak dan peko pšeničnega kruha, vsak dan dva čebra rdečega vina, vsak sleherni dan lepo belo devico, da mu sužnja služi z rdečim vinom. Drugače kri in ogenj nad mesto!

Mesto je zaječalo, a je trpelo silo in dajalo ukazani davek. Obupavale so matere, koprnele v jadu lepe bele jim hčerke, a očetje so carju pošiljali prošnje, naj ustreže nasilniku, da reši mesto.

Pretekli so trije meseci, car je odlašal, da odgovori, pa je črni Arabin zgodaj v jutro stopil izpod bahatega šatora, zajahal je kobilo in jo pognal skozi mesto pred

carjeve dvore. »Car, kje je moja nevesta, tvoja hči?« Nalahno je udaril z buzdovanom ob zidovje, pa so se stresli carjevi dvori, z vseh oken se je sesulo steklo.

Turškemu carju je splahnelo upanje, uklonil se je in dal, da odpro črnemu snubcu vrata. Posadil ga je na svojo desno stran, sramota mu je palila lica in pokrivala oči, ali se je vendar vdal in sta se dogovorila: arabski glavar naj se vrne v ravno primorje v svoj ponosni grad, da zbere kito svatov, v petnajstih dneh ko se vrne, tedaj bodi poroka.

Carjeva hči je zavekala, ko so ji povedali in je čula svojo pretužno usodo: »Joj meni, ali sem si zato umivala svoje belo lice, da ga ljubi črni Arabin?«

Njena majka pa je govorila: »Gospodar in soprog! Kaj se mi je sanjalo nocoj to noč sredi gluhe noči! Prikazal se mi je siv starec, bradat, častit, in mi je besedil in svetoval: »Leži v širnem carstvu ravno Kosovo, stoji kraj Kosova grad Prilip, v belem Prilipu živi dober junak, kraljevič Marko. Piši mu pismo, pošlji mu glas, le on ti edini otme hčer!«

Carju se je smilila hčerka in rad bi jo bil rešil. Poslal je slà v Prilip, v beli grad: »Kraljevič Marko, hodi in hiti, pogubi mi oholega arabskega glavarja, da mi ne odvede ljubljene hčere, tri ti obljubljam tovore blaga.«

Kraljevič Marko je poslušal glas in je dal odgovor: »Ni mi do blaga, ni mi do boja. V božjem miru živim po božjih zakonih, verno imam ženo in ljubljenega sina.«

Ni odnehala carica in mati in je šla in je sama ukazala pisanje: »Kraljevič Marko, pet ti obljubljam tovorov blaga, povrhu drugega blaga še zlato mizo, na mizi se kolobari kača, kvišku dviga glavo, v zobeh drži drag kamen, ob njegovem svitu lahko večerjaš sredi noči kakor ob belem dnevu. In še ti navržem sabljo svojega očeta, dobil jo je za dedom, ded za pradedom, zlati so ji trije ročaji, v njih so trije dragi kameni, vsak za tri carske gradove. Hodi in hiti in reši mi hčer!«

Kraljevič Marko je bral pismo in zmajal z glavo: »Odgovor sem že dal.«

Carjeva hči se je bridko razjokala, bližal se ji je dan poroke, sedla je in še je sama pisala drobno pismo z belo roko, z grenkimi solzami: »Kraljevič Marko, ne daj me črnemu Arabinu! Po Bogu si mi brat, rotim te pri Bogu in pri vašem svetem Ivanu. Nimam darov, da ti jih obljubljam, vzemi v spomin srajco, skoraj so mi izkapale oči, ko sem ti jo v solzah vezla nesrečnica.«

Nagnala je brzega slà, podnevi in ponoči je menjaval konja, v roki je nosil palico, v precepu ji je tičalo pismo z velikim carskim pečatom, da so ga videli ljudje in se mu umikali s pota.

Sprejel je kraljevič Marko slà in pismo, pismo je prebral, sla je vrnil brez odgovora. Stopil pa je v svojo belo izbo in še je stopil v gorki hlev, ogrnil se je s sivo volkovino, oborožil se je in si opremil šarca. Poljubil je ženo in sinka: »Hudo mi je, da grem od vaju, še huje,

da ne bi šel. Za carja in carico ni mi brige, ali briga mi je za Boga in svetega Ivana. Zato grem, naj se tudi ne vrnem.«

Jahal je, prijahal v turško prestolico. Toda se je izognil carjevim dvorom, poiskal si je krčmo, da se odpočije.

Odpočil se je in okrepčal pa je vzel vernega šarca in ga peljal k jezeru, da ga v večernem hladu okoplje.

Prideta k hladni vodi – šarec striže z ušesi, nemirno obrača okrog sebe oči.

Kraljevič Marko se ozre in vidi: jezeru se bliža turška devojka, zavita je in skrita v temno tančico, prepletено z zlatom. Štela je devojka, da je sama v tihi noči, in se je poklonila zelenemu jezeru in mu govorila: »Pozdravljena voda hladna, moj ljubi dom! Otvori mi svoja gladka vrata, da prestopim tvoj prag, da bom v tebi domovala na vseh vekov veke! Rajši tvoja, jezero zeleno, nego od črnega Arabina.«

Širila je roke, da plane vodi v globočine.

Z brzim korakom jo je ustavil kraljevič Marko: »Stoj, turška devojka, kaka ti je jadna usoda, da te goni v smrt?«

Turška devojka mu je odgovorila: »Kaj me vprašuješ, tuji mož, čemu bi ti pravila, ko nisi kos, da mi pomagaš.« Vendar mu je razodela, da je hči turškega carja in kaj ji je namenjeno nesrečnici. Le kraljevič Marko bi jo mogel rešiti; ali kraljevič Marko ni več stari, ki je bil, ne boli ga več tuja krivica, ne čuti več tuje nesreče.

»Vrni se domov, carjeva hči!« ji je govoril junak. »Zaupaj v kraljeviča Marka, kraljevič Marko je slišal tvoj klic, slišal ga je in uslišal – pred seboj glej kraljeviča Marka!«

Lepa carjevična se je oklenila kraljeviča Marka okoli vratu in mu močila junaško lice s solzami: »Kraljevič Marko, brat mi po Bogu, ne daj me črnemu Arabinu!«

Kraljevič Marko ji je dejal: »Dokler sem jaz in dokler mi je na ramah glava, ne bo ti arabski glavar za moža.« In še ji je ukazal: »Nikomur drugemu ne povej o meni, le očetu carju povej in majki carici! In ko dojde jutri arabski ženin pote s svati, lepo ga sprejmite, lepo z njim odidi, da ne bo v carjevih dvorih boja in krvi. Moja bo skrb, kje te otmem, ako Bog da in sreča junaška.«

Tako je napočil drugi dan. Kraljevič Marko je sedel v krčmi in čakal. Počasi je merilo sonce svojo pot, šele ko se je nižalo in se bližalo zatonu, vstal je topot in rasel je vik in raslo bobnenje – črni ženin je prihajal s svati.

Vse mesto je hitelo, hišam in dvoram zapirati vrata. Pride tudi Markov krčmar, da zatvori krčmo.

Ga vpraša kraljevič Marko: »Kaj bega tebe in vse mesto, da tako zgodaj in pred nočjo hitite in zaklepate vrata?«

Krčmar mu odgovori: »Sramota nas bije in sila, tuji junak! Našega svetlega carja je prinudil črni Arabec, da mu zamoži rodno hčer. Že ga čujem, že se bliža s svojo divjo četo, od strahu zapiramo tako rano.«

Kraljevič Marko se je uprl krčmarju in ni pustil: odprta mora ostati krčma, da bo gledal in videl sprevod. Krčmar je odnehal in se skrnil.

Petsto je bilo svatov, črnih Arabov, ki so jahali skozi mesto in mimo krčme, črn je bil starešina, črn je bil drug, sami izbrani junaki; na čelu jim črni ženin, pod njim je skakala iskra kobila, kamor je zadela s kopitom, vse je razbila.

Črnemu ženinu so se bliskale oči: »Hvala milemu Bogu, carsko mesto mi daje čast, kakršna mi gre – vsa vrata je zaprlo od strahu. Le ena krčma je odprta, ubij in požgi jo strela! Ali je vse pomrlo notri ali gospodari v krčmi luda deca, ki ne pozna moje sile in slave?«

Jahali so, prijahali pred carjeve dvore. Car jih je lepo sprejel, bogato so jim stregli vso dolgo noč.

Ko se je zaskoval dan, že je stala pripravljena lepa poročna bala carjevične, dvanajst tovorov blaga. Zajahalo je konje petsto črnih svatov, medse sta vzela blede carjevično črni starešina in črni drug, pognali so izpred carjevih dvorov, solzna sta gledala za njimi iz svetlih oken car in carica.

Jahala je skoz mesto kita črnih svatov, vse duri so bile zaprte in vsi dvori, le ena edina krčma ne, odprta je bila na stežaj.

Pa krene črni ženin iz kite svatov, da pogleda v krčmo. Kaj vidi: v krčmi za mizo sloni neznan junak in spava mirno kakor dete.

Nažene arabski glavar iskro kobilo pod sabo, da ga nese v krčmo. Ali ne more – za vrata je privezan šarec. Čvrsto je zahrzala verna žival, da zdrami gospodarja. Ni ga zdramila; vso dolgo noč je bil čakal in bdel kraljevič Marko, v jutro ga je bilo premagalo trdno spanje.

Črni glavar je silil v krčmo, z zobom in nogo mu je branil šarec, grizel je in kopital. Tristroki bič je potegnil ljuti Arabin in bil po šarcu – kamor je zadel, je počila koža, je brizgnila kri. Ali verni šarec se ni umaknil.

Arabski glavar se je ozrl in je videl, da se mu je kita svatov že daleč odmaknila. Ni mogel drugače, pustil je šarca in spečega junaka in se zapodil za svati.

Z okna sta gledala car in carica, vse sta videla in sta trepetala in obupovala.

Tedaj se je zbudil kraljevič Marko. Čul je topot in vik in bobnenje, videl je krvavečega šarca in mu je zavrela kri. Preko pleč si je vrgel sivo volkovino, potisnil si je kučmo na obrvi, skočil je na konja. Komaj je sedel na šarcu, že je bila besna žival za svati, že se je zakadila med nje kakor sokol med golobjo jato. S sabljo damaščanko si je krčil pot kraljevič Marko k carjevi hčeri.

Se mu postavi nasproti črni glavar. »Kakšen te je obsedel vrag, neznani človek na šareni živali, da mi napadaš in pogubljaš svate? Ali si junak ali si sivi volk? Mar noriš? Mar si sit življenja? Ali tako mi vere, nagnal bom kobilo, da te sedemkrat preskoči, sedemkrat tja, sedemkrat nazaj, osmič ti odsečem glavo.«

Mu je odgovoril kraljevič Marko: »Lažeš, črni Arabin! Ako mi Bog da in sreča junaška, niti doskočila me ne bosta ti in tvoja kobila, kamoli preskočila.«

Z ostro ostrogo je izpodbodel arabski glavar svojo iskro kobilo, da se požene preko šarca in junaka na šarcu. Ali se je šarec visoko vzel na zadnji nogi, s prednjima je usekal kobilo po prsah, da so pokala rebra kakor drevje v viharju, z zobmi ji je odtrgal desno uho, da se je v curku ulila črna kri.

Potegnili sta junaka sablji, razlegal se je po trgu žvenket boja, črni svatje so pobegnili kakor vrabci pred skobcem, bleda carjevična je ostala sama in je trepetala zase in za svojega branitelja.

Štiri ure je trajal boj in še ni bil odločen.

Črni Arabec je spoznal, da neznanemu junaku ni kos. Okrenil je kobilo in jo nagnal po trgu in iz mesta po ravnem polju, da si reši glavo. Kobila mu je letela brza kakor vila, skoro bi bila utekla upehanemu šarcu.

Pa se je spomnil kraljevič Marko kovanega buzdovana in mu je besedil: »Buzdovan, moj verni drug, da me ne izdaš! Ako me ne izdaš in si mi zvest, vsakdo bo hvalil tebe in mene: ›Dobro orožje in dober junak!‹ Ako se mi pa izneveriš, osramotiš sebe in mene: ›Slabo orožje in slab junak!‹« – Zavihtel ga je in izpustil; kakor lahko ga je izpustil, tako težko je zadel. Treščil je zvesti buzdovan bežečega Araba sredi med pleča, da se je ubit zgrudil na tla.

Kraljevič Marko se je vrnil k carjevični, hvaležna mu je poljubila rob obleke. Spremil jo je pred carjeve dvore, že sta jima prihitela naproti car in carica.

Je dejal kraljevič Marko: »Eto vama hčer, eto vama dvanajst tovorov lepe poročne bale, eto vama glavo črnega ženina!«

In ni čakal zahvale in ni čakal darov, obrnil je šarca in hitel v beli Prilip, da objame ženo in sina.

Ljutica Bogdan

Iznad široke planjave so se dvigali rodovitni bregovi, po bregovih so se vzpenjali lepi zeleni vinogradi, da ni bilo lepših v zemlji.

Po beli stezi kraj zelenega lozja so jahali trije dobri junaki: Marko od Prilipa, z njim Relja od Pazarja, ki mu v boju ni bilo para, in Miloš od Pocerja, slaven junak, še slavnejši mu rod. Na slavju so bili krstnega imena pri begu Kostadinu, a rano, prerano se vračali proti svojim belim dvorom.

Relja od Pazarja se je hudoval: »Junak je beg Kostadin in častito praznuje krstno ime. Vsa sijajna mu družba še blaguje za obloženo mizo, iz roke v roko hodi polni vrč, kakor skaklja ptica od grane na grano, okoli se vrste krepke zdravice. Le mi trije junaki smo pustili hladno vino, tolsto janjetino in prijazno družbo, da ob vročem soncu krenemo na pot. Tako si ti hotel, kraljevič Marko!«

Odgovarjal je kraljevič Marko: »Hraber je beg Kostadin in bogata mu je miza. Ali sem mu videl danes tri

nečloveštva in so mi ogabila bega in bogato njegovo mizo.«

Junaška druga sta ga pogledala in vprašala, a kraljevič Marko je povedal:

»Prišli sta v beli dvor jadni dve siroti in prosili kos belega kruha, požirek rdečega vina, pa ju je z grdo besedo lačna in žejna napodil čez prag. To je bilo prvo nečloveštvo.

Skromne starce, ki so bili mladim izročili z znojem in žulji pridobljeno imetje, je zaničevane posadil na zadnji konec mize, na gorenjem koncu pa je častil mladino, ki se je šopirila v košatih oblačilih, kupljenih za znoj in žulje starih gospodarjev. To je bilo drugo nečloveštvo.

A najbolj nečloveško je bilo, da ima očeta in mater, pa ni bilo ne očeta ne matere za mizo, da bi napila sinu s prvo čašo.«

Relja od Pazarja je poslušal, molčal je in gubalo se mu je čelo.

Po beli stezi kraj zelene loze so jahali trije junaki. Lepo je bil obrodil vinograd. Gosti in težki so viseli črni grozdi, jagoda se je tiščala jagode, kakor se čebele tišče v roju; vmes se je svetlikalo modro grozdje kakor drago kamenje v nakitu.

Opoldansko sonce je palilo junake, pa krene Relja od Pazarja s pota, potira si iskrega konjiča v zeleno lozje, lomi trte in si bere grozdja, od lepega najlepše. Bral si ga je edino za svoj zob, trosil ga je za trideset.

Kraljevič Marko je videl in svaril: »Da te ne ubije Bog, Relja od Pazarja, kaj počenjaš objesten? Zakaj lomiš trsje, gaziš zrelo grozdje in lomiš in gaziš brez svoje hasni? Vrni se na pot! Da veš, čigav je vinograd, kdo se v njem brižno trudi, daleč bi od loze odvrčal konja in sam se umikal.

Sivi junak, silni Ljutica Bogdan je tu gospodar. Mene junaka je bil nagnal – tega je davno – en sam grozdlič sem bil utrgal; pa mi veruj, brate, komaj sem mu odnesel celo kožo, dolamo mi je oplazil njegov buzdovan in mi jo natrgal, do danes še ni zakrpana.«

Sliši Relja od Pazarja Markove besede, ali jih ne posluša. Smeji se: »Da sedimo še za častito mizo bega Kostadina, ne bi me morila žeja.« – Raztepa trte, a iskri mu konjič je bil pogazil več, nego bi popravilo delo sto ljudi od zore do noči.

Še je branil kraljevič Marko, še se je rogal Relja od Pazarja, tedaj se preko brda pokaže Ljutica Bogdan, z njim dvanajst junakov.

Reče kraljevič Marko tovarišema: »Obrnimo se, poženimo, da se izognemo Ljutici Bogdanu! Krvavo bo borenje in mesarjenje, brez prida bo in potrebe in še izgubimo vsi trije svoje glave.«

Se roga Relja od Pazarja: »Kraljevič Marko se boji!« in pravi Miloš od Pocerja: »Bolje, da poginemo, nego pobegnemo. Mar si pozabil, kraljevič Marko, kaj govori zemlja, da ni boljših junakov od nas treh?«

Kraljevič Marko je pogledal svoja pobratima in dejal: »Bodi po vajini volji in se dajmo v boj! Toda si boj razdelimo! Ali si volita oba na Bogdana samega ali si volita na njegovih dvanajst junakov? Zame ostani, kar vama drago!«

Pobratima mu odgovorita: »Kakor pravo, tako bilo zdravo! Ti si večji junak od naju, hajdi ti nad dvanajst junakov, midva si voliva Ljutico Bogdana!«

In še je rekel Relja od Pazarja in se smejal: »Ujameva ga, Marko, da mu izrežeš kože s temena in si zakrpaš natrgano dolamo.«

Že je bil Ljutica Bogdan pri njih. Gledal je opustošene loze in jeza mu je žarela z lica. Velel je svoji četi, da zgrabi tri junake.

Pa je zavihтел kraljevič Marko svoj težki buzdovan in se zakadil v Bogdanovo četo, kakor volk med čredo ovac; vseh dvanajst je nagnal, vseh dvanajst podrl, vseh dvanajst zarobil in povezal. Tiral jih je okoli vinograda in se žuril, da pomaga še drugoma, ako jima treba pomoči.

Ali že mu prijaha nasproti izza gostega vinskega lozja Ljutica Bogdan. Pokonci je sedel na konju, temno mu je bilo čelo, temen pogled, okoli kolena mu je poigravala svetla sablja kakor pisana kača okoli sive skale. Ob konju je gnal Reljo od Pazarja in Miloša od Pocerja in sta imela roki zvezani na hrbtu.

Jadna sta pobratima ugledala kraljeviča Marka in sta se spomnila njegovih besed in njegovega sveta – povsila sta oči. Marka pa je v živo zapekla njuna nesreča in sramota. Omrknilo mu je lice, pomaknil si je kalpak iz soboljevine na košate obrvi, zaškripal je z zobmi, kakor bi se v viharju lomila hrastova šuma, in je potegnil okovano sabljo, da se je zabliskala kakor z neba blisk.

Ljutica Bogdan junak je gledal Marku v oči in v mrko lice, spreletavala ga je groza in drevene so mu noge.

Tako sta stala drug zoper drugega in se merila, pričeti ni maral ne Marko ne Bogdan.

Pa izpregovori Ljutica Bogdan: »Hodi, Marko, da se pobogava! Škoda tebe, da pogineš od mene, meni žal, da bi umrl od tebe! Pustiva boj svetemu Petru v čast in sveti Nedelji! Izmenjajva svoje ujetnike, vrni mi mojih dvanajst junakov, jaz ti vračam Reljo in Miloša!«

Junaško srce je bilo Marku veselo teh besed. Razvedrilo se mu je lice, zasmejale so se mu oči, segla sta si v roko junaka in se pobogala, kakor je bil rekel Bogdan.

Še je Ljutica Bogdan z bojevitega svojega konja snel meh, poln je bil rdečega vina, starega trideset let, in so sedli Marko in pobratima, Bogdan z dvanajstimi junaki, in so si napijali na zdravje in zraven zobali sladke jagode iz Bogdanovega vinograda.

Ugasili so si žejo, tedaj so vstali trije pobratimi in zajahali svoje konje. Kakor od brata se je poslovil kraljevič

Marko od Ljutice Bogdana: »Zbogom ostani, da se zdrava zopet vidiva!«

Mu veli Ljutica Bogdan: »Zbogom hodi, kraljevič Marko, sladki moj brate, da te ne vidim več takega, kakršen si me danes preplašil s svojim mrkim pogledom!«

Smrt kraljeviča Marka

Daleč prek sto let je živel kraljevič Marko svoje junaško življenje, strah nasilnikom, zavetnik zatirancem, osvnetnik krivicam.

Obračal pa se je svet in modril, rodili so se novi rodovi, šibkejši v junaštvu, silnejši v zvijači, in je doživel sivi kraljevič puško in smodnik.

Naletel je v zeleni planini na pastirja, droben je bil dečko. Markovega buzdovana niti ne bi bil premaknil, kam li ga zavihtel in vrgel v cilj. Pastir je imel puško in je streljal ptiče.

Kraljevič Marko se ustavi, ga gleda in vpraša: »Pri Bogu, sinko, kakšno imaš to palico, kaj z njo počenjaš?«

Pravi pastir: »Ne vidiš, dede, ptiče streljam, pa bi mogel ustreliti tudi tebe.«

Kraljevič Marko se mu je nasmehnil: »Da bi me s tole palico ubil ti, sinko, ko me izmed junakov najsilnejši ni zmogel?« Nastavil je roko: »Ustreli!«

Pastir je sprožil, prestrelil je Marku roko.

Kraljevič Marko je gledal krvavečo rano, zmajal je glavo in dejal: »Nadživel sem svoj čas, ni več zame ta svet – vsaka kukavica me lahko ubije.«

In so ga opominjale misli, da se mu bo umakniti.

Bilo je v nedeljo zgodaj pred jarkim soncem. Kraljevič Marko je jahal preko Urvine planine pa je začutil, da verni šarec pod njim omahuje. Zavzame se kraljevič Marko; gleda, vidi: šarcu se usipljejo solze.

Mu reče kraljevič Marko: »Holaj, šarec, sto let in več je že preteklo, kar si mi zvesti drug, ali ne enkrat mi nisi omahoval, ne enkrat točil solza. Slabo je to znamenje. Komu gre za glavo, meni ali tebi?«

Namesto šarca se je oglasila vila z vrha Urvine planine: »Kraljevič Marko, moj pobratim, da veš, kaj je šarcu: hudo mu je zate, ker se razstavita skoro.«

Kraljevič Marko je odgovarjal: »Motiš se, bela vila. Daleč sem prišel po svetu, od vzhoda do zahoda sem prehodil zemljo in mesta, ali boljšega nisem videl konja, da bi ga hotel v zameno za šarca. Niti nisem naletel na junaka, da mi ga vzame po sili. Ne verjamem, sestra vila, da naju kaj loči, dokler mi je na ramah glava.«

Še se mu je oglašala bela vila: »Kraljevič Marko, moj pobratim, ne pravim, da boš zamenjal šarca in ga prodal. Niti ni junaka na zemlji, da te pogubi z ostro sabljo, z buzdovanom ali bojnim kopjem. Nego štete so ti ure. Nad teboj je Bog, stari krvnik, po njegovi volji te zajame smrt. Vrh planine, kamor te pelja pot, stojita dve tanki

jelki, daleč na šir sega njuno hladno zelenje, med njima stoji vodnjak. Ondi razjaši šarca, priveži ga k jelki, a sam se skloni nad vodo, da vidiš svojo usodo!»

Kraljevič Marko je storil, kakor mu je velela vila. Prijahal je vrh planine, v hladu tankih jelk je stal vodnjak, nagnil se je nad vodnjak in mu je voda pokazala lice: sivo je bilo in upadlo, brez iskre oko mu in motno.

Solze so se ulile kraljeviču Marku. Ni se bal umreti, dolgo je bil prehodil pot življenja, dolgo in polno nevarnosti in bojev, vajen je bil zreti smrti v oči, pa le mu je težka bila ločitev. »Lažniv si svet in vendar lep kakor cvet. Predolgo sem hodil po tebi in le je bilo prekratko. Rad te zapuščam, pa te ne bi zapustil, toda te moram.«

Potegnil je sabljo damaščanko, da zadnjič z njo zamahne. Zamahnil je in je zamahnil tako, da je odsekal šarcu glavo: »Da ne padeš Turku v roke, da ne hlapčuješ Turku s tovorom na hrbtu.« Zakopal je šarca, da lastnega brata ne bi lepše.

Verna sablja mu je doslužila, na štiri kose jo je zlo-mil, da se ne bi Turek z njo ponašal. In še je zdrobil bojno kopje in ga razmetal po jelovem vejevju.

Buzdovan šestoperni je zavihtel v silnem krogu in ga izpustil, daleč so ga nesle poslednje moči kraljeviča Marka, daleč z Urvine planine preko visokih bregov in ravnega primorja v sinjo globino. »Kadar osvaneš iz morja zopet na dan, buzdovan šestoperni, tačas se porodi junak, enak bo meni.«

Sédel je kraljevič Marko in napisal list, kdor pride mimo in ga najde, da bo vedel: umrl je kraljevič Marko. Tri pasove zlata je imel opasane, prvi bodi za pokop, drugi za okras cerkva, tretji slepim in hromim, da bodo hodili po svetu in peli njegov spomin.

Nataknil je list jelki na vejo, da ga vidi, kogar tod pripelje pot. Pod jelko v travo si je prestrel zvesto zeleno dolamo, prekrižal se je, soboljo kučmo si je pomaknil čez oči, doli je legel in zaspal.

Teden dni je ležal tukaj. Mimo so prihajali potni ljudje; čim so spoznali kraljeviča Marka, so se mu umaknili daleč naokoli, da ga ne zbude.

Prijahata mimo tudi dva svečenika. Bila sta v glasnem razgovoru pa pravi starejši mlajšemu. »Sinko moj, tiho! Glej kraljeviča Marka, da ga ne zbudiva! Zle volje lahko bi naju pogubil, če ga zdramiva iz sna.«

Oprezno sta ga gledala, kako spava, pa opazita v jelki na zeleni veji beli list. Bereta ga: mrtev je kraljevič Marko, mrtev je, mrtev!

Razjokala sta se nad njim in molila. S sabo sta odnesla njegovo truplo na Sveto goro v belo cerkev. Ali grobu njegovemu ni znamenja ne sledu.

Kraljevič Marko ni mrtev

Preko gore je bil jahal gospodar, da si preskrbi vina za slavo krstnega imena svoje hiše. Kupil si ga je dva mehova, natovoril ga na konja in pognal proti domu. Toda se je bil zakesnil s pokušanjem in pogajanjem, prehitela ga je noč, zgrešil je pot in se je znašel pred pečino, da ni mogel naprej, ni vedel nazaj. Pečina je bila votla, gospodar se pomakne vanjo, da v zavetju prebije noč.

Pa vidi, votlina nima konca, globoko sega v goro, daleč notri gori ogenj.

Prijelo je gospodarja, da poglede in izve, kdo kuri v pusti jami, pa je šel in se tiho plazil ob skalnati steni proti ognju.

Kar mu zastavi pot bela žena; čaroben soj je obdajal vitko njeno postavo.

Mož se je spomnil: vila je! In se je prestrašil, skoro se je sesedel. Ali vila ga je prijazno ogovorila, naj se je nikar ne boji, ker ni sovražna dobrim ljudem.

Zdaj ji je razložil svojo nezgodo, kako ga je zajela noč, in jo vprašal in prosil, ali sme prenočiti v pečini.

Dovolila mu je, raztovoril je konja in ukazala mu je k ognju, da je sedel.

Rad bi bil pa vedel, kakšni posli drže vilo v tem skalovju. Vila mu je brala vprašanje iz oči in mu je povedala, da ima kraljevič Marko, njen pobratim, v tej gori svoj stan, ona pa ga čuva.

Gospodarju se je razigralo srce od želje, da vidi na svoje oči slavnega junaka, ki gredo o njem pesmi iz ust do ust, in je prosil vilo, ali bi pustila in bi bilo mogoče, da le za hip vidi kraljeviča.

Vila ga je pozvala, naj stopi za njo. Odprla so se pred njima težka železna vrata, koj za vrati je stal verni šarec in jima zastavljal pot. Dotaknila se ga je vila z rahlo roko in pokoren se ji je umaknil. Zdajci se je začudene-mu pogledu moževemu pokazala široka in visoka dvorana, sredi dvorane visi sablja damaščanka, iz dragih kamenov v njenih ročajih se usiplje svit daleč naokoli. Pod sabljo damaščanko pa glej kraljeviča Marka, skala mu je stol, skala mu je miza, a junak Marko ves je bel po glavi in v bradi, kakor da je sneg zapadel planino, in oči so mu slepe in mrtve.

Zgane se Marko in vpraša vilo: »Čujem človeka, kdo je ta človek?«

Vila mu pove, da je gospodar nakupil vina za krstno ime pa ga je prevarila noč in zapeljala v te pečine.

Kraljevič Marko posluša viline besede in pravi: »Daj, stopi bliže, brate, da se poljubiva, in sezi mi v roko, da spoznam, kake moči ste sedaj ljudje!«

Radosten je hotel gospodar pred častitega junaka, ali mu je ubranila vila. S kretnjo roke mu je ustavila korak, tiho mu je razodela, naj se varuje, kakor mu je drago življenje: kraljeviča Marka junaški objem bi mu strl glavo, njegova silna pest mu zlomila kost.

Dala mu je v eno roko močen železni drog, nasproti konec mu je bil razbeljen v ognju, v drugo roko mu je dala veliko jekleno bučo. In mu je pokazala, kako naj stori, in gospodar je segel kraljeviču Marku v roko z žarečim železom. Kraljevič Marko je zgrabil žareče železo in ga stisnil, da je voda zacurela iz njega. In še mu je gospodar pomolel jekleno bučo pa jo je kraljevič Marko objel in so se ji vtisnili vsi njegovi prsti. »Joj meni,« je dejal kraljevič Marko, »kako slabotni so sedanji ljudje!«

Mu reče gospodar: »Za Boga, kraljevič Marko, pravijo in pojo, da si že davno in davno mrtev.«

»Nisem, brate,« je dejal kraljevič Marko, »le svojega časa čakam v pečini, da planem na svet, da raztiram in pogubim vse one, ki delajo krivico in nasilje.«

Gospodar ga vpraša, kdaj pride ta čas.

Mu odgovori kraljevič Marko: »Glej sabljo damaščanko, ki mi visi nad glavo! Ne vidim je, ali čutim njen soj. Kadar bo polna mera krivic in nasilja na svetu, sama mi bo skočila iz nožnice in v roke. Bliža se ura! Pravijo mi – poglej, ali je res! – le še za prsta dva tiči damaščanke v nožnici. Tedaj zajaham junak svojega vernega šarca, Bog mi povrne oči in udarim po nasilju in krivici, da

dam vsakomur svoje. Krvav bo boj – sila bo zatrla silo. Iz krvave zmage se zopet vrnem v pečino na trdni ta prestol, živa skala ga veže z zemljo, ni človeške moči, da mi ga omaje, dokler ne dá Bog. Pod skalnati strop nad junaško glavo si obesim golo sabljo, pod njo bo stala zlata čaša, da bo kapala vanjo s krvave sablje rdeča kri, da izpijem čašo, kadar bo polna – zadnja bo čaša zadnje krvi, ki jo sila prelije na tej zemlji, in zadnje moje pitje. Po božji volji ne bo več treba zemlji kraljeviča Marka.«

Kraljevič Marko se je zamislil v bodoče dni, za njim v širni temi se je oglašal žvenket junaškega orožja, rezget bojevitih konj.

Zbudil se je iz misli, umirili so se konji in junaki. Vpraša kraljevič Marko gospodarja: »Koliko tovoríš vina?« Gospodar odgovori pa mu reče Marko: »Nalij mi ga čašo, da ga poskusim! Tristo let je preteklo, kar ga nisem več pil.«

Drage volje mu prinese gospodar poln meh. Marko ga nagne in v dušku izprazni do zadnje kaplje. Še eno si želi čašo, gospodar mu postreže z drugim mehom – tudi drugega popije kraljevič Marko do srage. Potem vpraša, koliko je bilo vina.

Gospodar pove, da dva mehova.

Zavzel se je Marko: »O jadni svet, kaj si dočakal, kaka ti je mera in prevara! Kar sta bili za mojih dni dve čaši, zdaj sta dva mehova!«

Velel je vili, naj da gospodarju perišče cekinov, da kupi drugega vina, da bo mogla slaviti hiša krstno ime. A gospodarju je ukazal, da do smrti ne razodene nikomur, kar je videl in slišal.

Tako se je tudi zgodilo.

